

N:o 29.

Ank. till Riksd. Kansli den 22 Febr. 1873, kl. 11 f. m.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, angående förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk; Gifven Stockholms Slott den 30 Januari 1873.

Kongl. Maj:t har låtit Sig föredragas Riksdagens i underdånig skrifvelse den 13 Maj 1870 gjorda framställning angående verkställande genom sakkunnige män af en revision af gällande stadga för rikets allmänna elementarläroverk, tillika med de genom nådigt beslut den 21 Oktober samma år för sådant ändamål utsedde komiterades den 23 Juli 1872 afgifna underdåniga betänkande i ämnet, äfvensom särskilda ansökningar och framställningar i dithörande frågor; och sedan Kongl. Maj:t jemväl tagit under nådigt öfvervägande ett inom Dess Ecklesiastik-Departement uppgjort förslag till grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk, vill Kongl. Maj:t, med godkännande af berörda förslag, härmed, enär för denna anordning erfordras i åtskilliga delar Riksdagens medverkan, i sådant afseende och i öfverensstämmelse med hvad bilagda utdrag af det inför Kongl. Maj:t i Statsrådet den 3 innevarande Januari hållna protokoll öfver ecklesiastikärenden derom innehåller, föreslå Riksdagen:

att rikets allmänna elementarläroverk skola till antal, art, omfång och belägenhet utgöras af dem, hvilka äro angifna i det förslag till normalstat, som är infördt i ofvannämnda Statsrådsprotokoll.

Bih. till Riksd. Prot. 1873. 1 Saml. 1 Afd. 13 Häft.

att elementarläroverkens lärarepersonal och dess aföning likaledes fastställas enligt samma normalstat, utan annan förändring i nu stadgade grunder för rektorers och andre lärares rättighet till viss löneförhöjning, än att de rektorer, hvarkas lön föreslagits till 4,500 riksdaler, må ega att, efter tio års tjenstgöring såsom rektorer i denna lönegrad, erhålla 500 riksdalers tillökning i lönen, samt att de rektorlöner, hvilka finnas i nyssnämnda stat upptagna till 3,500 riksdaler, höjas till 4,000 riksdaler, då lärjungeantalet vid de läroverk, för hvilka det förra lönebeloppet finnes angifvet, uppgått till 200 eller derutöfver;

att det nu i gällande riksstat uppförda anslaget för elementarläroverken, 1,691,047 riksdaler 56 öre, förökadt med det ersättningsbelopp, 1,200 riksdaler, som, enligt hvad Kongl. Maj:t i propositionen angående statsverkets tillstånd och behof den 14 innevarande månad gifvit Riksdagen till känna, för elementarläroverket i Kristianstad erfordras, eller således tillhopa 1,692,247 riksdaler 56 öre, må af Kongl. Maj:t disponeras för genomförande, så snart och i den mån ske kan, af förutnämnda anordning af elementarläroverken; och

att, oansedt den föreslagna förändringen af pedagogien i Engelholm till treklassigt elementarläroverk, anslaget till pedagogier och folkskolor, hvilket befunnits för sitt ändamål otillräckligt, må bibehållas till oförminskadt belopp.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

O S C A R.

G. Wennerberg.

Utdrag af Protokollet öfver Ecklesiastik-ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms Slott den 3 Januari 1873.

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-Statsministern ADLERCREUTZ,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena BJÖRNSTJERNA,
Statsråden BREDBERG,
BERG,
Friherre LEIJONHUFVUD,
WÆRN,
WENNERBERG,
BERGSTRÖM,
Friherre ALSTRÖMER,
WEIDENHIELM.

3:o.

Vidare anförde föredragande Departements-chefen Statsrådet Wennerberg:

»Sedan Riksdagen i underdånig skrifvelse den 13 Maj 1870, under förmälan, att en i alla samhällsklasser rådande oro beträffande ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken rikets elementarläroverk äro inrättade, icke kunnat bringas till lugn, att denna oro ej heller torde sakna all befogenhet och att, efter hvad anmärkt blifvit, de efter år 1856 timade förändringar och omkastningar i undervisningsplanen bidragit till att rubba tron på riktigheten af de grundsatser, på hvilka skollagen

stöder sig, eller åtminstone på dessas fulla ändamålsenlighet för vårt folk och våra förhållanden, anhållit att, på grund så väl af det nu anförda, som ock af hvad Riksdagen såsom stöd för sitt antagande ytterligare framställt, det måtte tackas Kongl. Maj:t genom sakkunnige män låta företaga en revision af nu gällande stadga för elementarläroverken och de särskilda, tid efter annan meddelade, föreskrifter rörande dess tillämpning, och Kongl. Maj:t, med anledning häraf, under den 21 Oktober 1870 för detta ändamål tillsatt en Komité; så har denna Komité den 23 sistlidne Juli inkommit med underdånigt Betänkande i ämnet och deri, efter en inledande öfversigt af den svenska skollagstiftningens utveckling från 1820, under tre större rubriker »Om öfveransträngning och mångläseri», »Om skolans uppgift att grundlägga medborgerlig bildning samt förbereda för akademiska och tekniska studier» samt »Om grunderna för Komiterades förslag till de allmänna läroverkens organisation» upptagit och behandlat samtliga de af Riksdagen omförmälda anmärkningar och dermed sammanhängande frågor och tillika afgifvit ett fullständigt förslag till Stadga för rikets allmänna läroverk, afvensom dylika förslag till bestämmelser angående mogenhetspröfning och profår.»

Derefter redogjorde föredraganden ytterligare för innehållet af Riksdagens berörda skrifvelse och Komiterades betänkande i ämnet samt anmälde tillika följande underdåniga framställningar och ansökningar, nemligen:

a) Domkapitlets i Wexiö underdåniga skrifvelse den 31 Juli 1872, hvarmed öfverlemnats och till bifall förordats en af Lärarekollegium vid Jönköpings elementarläroverk gjord framställning om inrättande af två nya lektorstjänster derstädes, på det att nämnda läroverk, hvars lärjungeantal på senare tider stigit högst betydligt, måtte erhålla lika många lektorer som andra fullständiga högre elementarläroverk;

b) en af Domkapitlet i Lund med skrifvelse den 6 November 1872 insänd underdånig ansökning af Stadsfullmäktige i Engelholm, att dervarande tvåklassiga pedagogi måtte varda utvidgad till treklassigt elementarläroverk, eller åtminstone att af statsmedel måtte beviljas aflöning åt en extra lärare vid denna skola;

c) Domkapitlets i Hernösand underdåniga skrifvelse den 28 Augusti 1872, hvarmed Domkapitlet öfverlemnats och tillstyrkt bifall till en af Piteå Läroverkskollegium framställd anhållan, att öfningslärarne vid detta läroverk hädanefter och så länge undervisningen i alla ämnen derstädes meddelas till samma omfång, som för femklassiga läroverk är bestämdt, måtte varda berättigade till åtnjutande af samma löneförmåner, som för sådana läroverk äro eller blifva bestämda;

d) ansökningar af lärare vid samtliga i Stockholm befintliga elementarläroverk och seminarium för bildande af lärarinnor, vid elementarläroverken i Upsala, Gefle, Hudiksvall, Norrtelge, Enköping, Söderhamn, Skara, Wenersborg, Mariestad, Borås, Lidköping och Skövde, pedagogierna i Hjo, Falköping och Ulricehamn, elementarläroverken i Strengnäs, Örebro, Nyköping, Eskilstuna och Askersund, pedagogien i Södertelge, samtliga elementarläroverk och pedagogier i Westerås, Wexiö, Lunds och Carlstads stift, de tre elementarläroverken i Göteborg samt läroverket i Wisby, att, då de genom 1858 års lönestat för rikets elementarläroverk bestämda penninglöner, i följd af de särdeles under de senaste åren betydligt stegrade lefnadskostnaderna, visat sig allt mera otillräckliga för en nödtorftig bergning, Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta nådig framställning om beviljande af anslag till förbättrande af lönevilkoren för lärarne vid statens elementarläroverk och andra dermed jemförliga undervisningsanstalter; hvarvid flertalet af de sökande uttalat den önskan och förhoppning, att lektorers, adjunkters och kollegers löner måtte förhöjas med ett belopp motsvarande en lönegrad samt öfningslärarnes vilkor i förhållande dertill förbättras.

Föredragande Departementschefen yttrade derefter:

»Riksdagen har i förutnämnda underdåniga skrifvelse anført, huru som det blifvit anmärkt:

att språkundervisningen i de nedre klasserna af skolan utvidgats till att på ett betänkligt sätt upptaga barnens tid och anstränga deras föga utbildade krafter, och

att såväl härigenom, som genom mängden af ännen, hvilka i skolan samtidigt läsas, och framför allt genom deras föredragande af särskilde lärare, lärjungarne ytterligare och på ett stundom för deras helsa betänkligt sätt blifvit öfveransträngde.

Dessa anmärkningar, som röra den mycket afhandlade öfveransträngningen vid elementarläroverken och det som en hufvudorsak till denna öfveransträngning ansedda samtida studiet af allt för många läroämnen, hafva redan ofta gifvit anledning till stridiga uttalanden, ej blott rörande rätta sättet att motverka det här öfverklagade onda, utan ock om sjelfva anmärkningarnas befogenhet. För egen del öfvertygad derom, att tillräckligt betänkliga och nog allmänt befintliga yttringar af öfveransträngning visat sig och ännu visa sig bland ungdomen vid våra läroverk, dels i ett försvagadt helsotillstånd, dels i bristande uthållighet vid arbete eller i saknad af ungdomlig lefnadsfriskhet och håg till sjelfverksamhet, är jag tillika viss derpå, att orsakerna härtill icke äro att finna endast i läroverkens nuvarande inrättning och undervisningens anordning, utan

äfven och kanske till öfvervägande del i förhållanden, liggande utanför skolans och skollagstiftningens områden, hvilka förhållanden i vår tid måhända allmännare och hastigare, än i någon föregående, bidra att öka och förstora de menliga följderna af hvarje brist eller fel, som möjligen finnes i en skolstadga. Desto angelägnare torde det vara att göra sig reda för dessa förhållanden, isynnerhet för dem inom läroverken, af hvilka skadliga inflytanden skäligen kunna befaras, och bland dessa främst för sådana, som mera allmänt misstänkas för ett dylikt inflytande. Till dessa höra onekligen de af Riksdagen angifna, hvilka redan länge ansetts närmare sammanhänga med eller rent af förorsaka öfveransträngningen hos skolungdomen.

Öfveransträngningen yttrar sig vanligen i en allmän nedsättning än utaf kropps- än åter af själs-krafterna. Hvad den förra eller rent kroppsliga öfveransträngningen vidkommer, hvilken snarare och tydligare gifver sig till känna och derföre äfven är lättare att motverka och bota, så skall den, som vid bedömandet af det allmänna fysiska helsotillståndet vid skolorna fäster ett tillbörligt afseende vid hvad som är deruti normalt och hvad som blott är tillfälligt och som rörande detta tillstånd anställer en någorlunda omfattande och noggrann jemförelse mellan läroverkens ungdom och dess jemnåriga utanför desamma, icke med stöd af det verkliga förhållandet få skäligen anledning till synnerligen stort bekymmer, om han också, och det på goda grunder, anser sig kunna vidhålla den åsigten, att den strängt upptagna tiden, så i skolan som vid hemarbetet, *måste* hos många ynglingar medföra en kroppslig trötthet, hvilken, om den under pedagogisk vanskötsel ofta återkommer, allt för lätt *kan* öfvergå till allmän svaghet eller sjuklighet.

Af långt svårare och mera betänklig beskaffenhet är den psykiska öfveransträngningen, som ofta icke förr än efter förloppet af flere år, under hvilka den obemärkt och derför ohämmad fått fortgå, uppenbarar sig, men då stundom på ett sätt, som lemna föga hopp om återställelse. Om fullt vitsord icke torde böra lemnas föräldrar och målsmän, då de bemöda sig att upptäcka och angifva orsaken till sina barns och skyddslingars plötsliga eller småningom ökade oförmåga att tillfredsställa skolans fordringar, så kan dock svårigen ett dylikt vitsord förnekas dem i afseende på sjelfva sakens tillvaro; och att denna är af den allmänlighet och vikt, att de kraftigaste åtgärder att motverka och, om möjligt, undanrödja densamma måste vidtagas, så framt det uppveaxande släktets framtida duglighet icke skall allt för mycket äfventyras, derom har jag blifvit förvissad icke minst genom den särskilda erfarenhet, jag varit i tillfälle att förvärfva.

Mycket har redan blifvit gjordt för att minska den hotande faran af ungdomens öfveranstängning i skolorna, så väl genom föreskrifter och bestämmelser i skolstadgan, som genom råd och tillsyn vid undervisningen, och mycket i samma väg kan ännu göras; men så länge åtgärder icke äro vidtagna, hvilka förmå att verksammare betrygga en skollags rätta och skickliga tillämpning, så återstår alltid det väsentligaste att göra.

För afhjelpande af det utaf Riksdagen i ofvan anförda punkter öfverklagade onda, anser jag derföre, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Komiterade, följande bestämmelser böra iakttagas:

1. *att antalet af samtidigt i klass lästa ämnen inskränkes.*

I den nu gällande stadgan för elementarläroverken äro såsom läroämnen i skolan upptagna: kristendom, modersmål, matematik, naturvetenskap jemte fysik, historia med geografi, filosofisk propedeutik, tyska och franska språken, hvartill komma på klassiska linien latinska och grekiska språken och på den reala kemi och engelska språket. Jemför man i detta afseende nuvarande stadga med föregående skolordningar, skall man lätt finna, att något nytt läroämne under senaste tiden icke tillkommit på den klassiska linien, der öfveranstängningen likväl är mest gängse, men deremot på den reala två sådana, nemligen kemi och engelska språket.

I andra länder, hvilkas elementära bildningsanstalter kunna jemställas med de svenska, är läroämnenas antal vid de fleste sådana ungefär detsamma som hos oss, oftast blott med den skilnad, som betingas deraf, att hos de större kulturfolken de moderna språkens antal är mindre, då ett af de främmande språk, som i våra skolor läsas, hos dem är modersmål. Att utesluta något af de för elementarundervisningen nu bestämda ämnena, hvilka alla i större eller mindre mån antingen ingå i den bildning, som för en blifvande statens, kyrkans eller vetenskapens tjenare är nödig, eller tillhöra området af de kunskaper, som i tillämpningsskolor eller i det praktiska lifvets olika yrken äro oundgängliga, synes icke vara rådligt. Att deremot, med afseende ej mindre på de olika mål, till hvilka de särskilda bildningslinierna sträfva, än på vigten deraf, att undervisningen småningom koncentreras kring vissa hufvudämnen, låta ett eller annat ämne, såsom biämne, afslutas tidigare än i läroverkets sista afdelning, det torde i sjelfva verket vara lika gagneligt, som för det afsedda syftets skull oundvikligt. Ehuru åtskilliga olägenheter gerna förknippa sig med hvarje dylik anordning, förmå de dock ingalunda att uppväga den fördel, som endast härigenom blir möjlig

att vinna, nemligen hufvudämnenas fastare sammanslutning och grundligare behandling.

För de ynglingar på den klassiska linien, som läsa grekiska språket (linien A.), har jag för den skull trott, att undervisningen i det tyska språket kunde utan olägenhet afslutas i den femte klassen, helst om detta läroämne under tiden erhöle ett större timental än det för närvarande, vid afslutningen i öfre afdelningen af den sjette klassen, fått sig tillmätt med 22 timmar, eller det, enligt det af Komiterade utarbetade schema, skulle få med 16; äfvensom att undervisningen i naturvetenskap skulle kunna i samma klass för dessa ynglingar upphöra — en anordning, som till minsta skada för den på denna linien i främsta rummet afsedda klassiska språkbildningen låter verkställa sig och som är långt ifrån ovanlig vid utländska läroanstalter.

För de ynglingar åter på den klassiska linien, som icke läsa det grekiska språket (linien B.), borde samma anordning följas hvad det tyska språket beträffar, men deremot undervisningen i naturvetenskap och naturalhistoria fortgå alla de följande klasserna igenom, till följd hvaraf och genom det större antal lärotimmar, som komme detta ämne till godo, det skulle intaga en vida mer fördelaktig ställning, än det nu eger med 18 timmar eller efter Komiterades förslag skulle med 16 bekomma. Skingras skulle äfven härigenom de farhågor man hyst, att naturalhistoriens studium vid universitetet, till följd af dess för tidiga afslutande på den klassiska linien, skulle komma att lida afbräck, och detta ämne, hvilket i vårt land funnit så många och så utmärkta bearbetare, blifva föga odladt af dem, som genom sin bildning för öfrigt vore i stånd att med gagn för vetenskapen bedrifva dess studium; och detta desto mer, som ganska troligt synes, att det redan betydliga antalet af dem, som ingå på denna bildningslinie, kommer att ökas.

Från läroämnena i de öfre klasserna å den reala linien borde åter uteslutas naturalhistorien till förmån för de andra naturvetenskapliga ämnena fysik och kemi, dels derföre, att dessa ämnen i allmänhet ega för den reala bildningen en vida större vikt, dels ock emedan studiet af naturalhistorien icke gerna kan undvara all insigt i det latinska språket.

Valfria läsämnen böra, icke minst på grund af den för god ordning menliga obestämdhet i afseende på lärarnes tjänstgöring de välla, från läsordningen utgå, hvarföre ock, redan af detta skäl, hebräiskan, hvilket språk hittills varit som valfritt läroämne upptaget, torde böra från elementarundervisningen uteslutas.

De inskränkningar i läroämnenas antal, hvilka jag nu framhållit, gälla de högre klasserna. Hvad vidkommer de lägre, kan en icke ovä-

sentlig inskränkning i detta afseende äfven här åstadkommas derigenom, att endast *ett* främmande språk läses i de tre nedre klasserna, i fråga hvarom jag anhåller att i nästföljande punkt få närmare yttra mig.

2. att undervisningen i språk i skolans nedre klasser inskränkes.

Enligt skolstadgan läsas, å klassiska linien, i första klassen 1, i andra och tredje 2, i fjerde 3 och i femte 4 främmande språk; samt å den reala, i första klassen 1, i andra och tredje 2 och i fjerde och femte 3 sådana språk. Det timtal, som på den förra linien tillkommer dessa ämnen, uppgår till 70 utaf hela antalet lästimmar 151, och på den senare till 45 af hela antalet 147.

Med afseende såväl på den dryga del af de bestämda lärotimmarne, hvilken åt språkämnena blifvit anslagen just i de klasser, dit deras studium jemförelsevis mindre torde höra, som ock på dessa ämnens alltför hastiga inträde efter hvarandra redan i de lägsta klasserna, kan den klagan, som öfver detta förhållande sports, svårligen kallas obefogad. Komiterade hafva derföre också framlagt ett förslag, hvarigenom språkstudiet i de nedre klasserna blifvit betydligt minskadt och ett tillbörligt afseende fästadt vid behovet af större tidsutrymmen mellan de olika språkens inträde i den tidigare undervisningen. Då emellertid den undervisningsplan, hvilken jag håller för den ändamålsenligaste, gör det nödvändigt att icke latinet blifver det först inträdande språket, hvilket Komiterade föreslagit, så har jag på annan väg sökt vinna det fördelaktiga resultat i ifrågavarande hänseende, till hvilket de kommit.

Då största vigten ligger deruppå, att det i undervisningen först inträdande språket får god tid att rotfästa sig hos lärjungen innan ett nytt tillkommer, så att det förras former och lagar äro så inhemtade, att det senares icke lätt förmå åstadkomma sammanblandning och oreda, — hvarefter det torde vara af mindre betydelse, om ett eller två år förflyta, innan ett tredje språk tillkommer — har jag, antagligen ej blott till gagn och lättnad för *alla* vid den tidigaste språkundervisningen, utan ock till fördel för de *många*, hvilka efter få år lemna läroverket, ansett att bland läroämnena i de tre lägsta klasserna bör förekomma endast *ett* främmande språk, hvilket alltså ostördt af andra i tre år finge studeras. Då af de två nya språk, som sedan tillkomme i fjerde och femte klasserna, icke befunne sig det grekiska, hvilket af mer än ett skäl torde böra hänvisas till de högre klasserna, så blefve den inskränkning i språkstudierna i skolans lägre klasser, som härigenom kunde åstadkommas, äfven *till arten* mera betydande, än i motsatt fall skulle inträffa.

3. att, i stället för botanik, zoologi och fysik, allmän naturlära infördes såsom läroämne i de fem lägre klasserna.

En sådan anordning skulle ej allenast i någon mån bidraga att minska anledningarne till öfveranstängning i dessa klasser, utan äfven medföra den fördelen, att de lärjungar, som lemnade läroverket före inträdet i den sjette klassen, erhöle en för den allmänna bildningen mera, än hittills, afpassad kännedom om den naturvetenskapliga forskningens allmännaste resultat.

4. att den särskilda slutpröfning i naturalhistorien och det tyska språket, hvilken nu eger rum vid sjette klassens slut, upphör.

Att dessa ämnens upphörande i sjette klassen, i förbindelse med den betydelse de der för dem erhållna kunskapsbetyg ega för den slutliga afgangsexamen, fört med sig ett visst tillbakasättande af andra samtidigt förekommande ämnen och bidragit, ofta mer än skäligen varit, att upptaga ynglingarnes tid och anstränga deras krafter på ett utvecklingsskede, der läroverket för öfrigt på sina lärjungar ställer ganska stränga fordringar, har ej utan skäl blifvit anmärkt.

Om något af dessa läroämnen fortföre att studeras ända till elementarkursens slut, säger det sig sjelft, att några olägenheter af en förtidig afslutning icke skulle kunna komma i fråga. Detta skulle, enligt den läroplan jag tänkt mig, blifva fallet med båda dessa ämnen på den reala linien och med naturalhistorien på den klassiska linien B. Om de åter komme att tidigare — det vill, efter samma läroplan, säga i den femte klassen — avslutas, hade väl, som det kunde tyckas, ingen annan ändring skett, än att det nu varande förhållandet flyttats en klass tillbaka, der det utan tvifvel skulle gifva anledning till lika befogade klagomål, som nu förspörjas från den sjette klassen. Härvid beder jag dock att för tillfället få anmärka, att jag i den femte klassen, liksom också i den tredje, tänkt mig en fullständig kursafslutning jemte afgangsexamen i *alla* dithörande läroämnen, hvarföre, och då den slutliga afgangsexamen komme att omfatta endast de i sista klassen förekommande ämnen, det befarade tillbakasättandet af samtida läroämnen till förmån för de ifrågavarande der skulle komma att sakna all rimlig grund.

Skälen, hvarför dessa ämnen, eller i allmänhet *något* läroämne avslutas tidigare än de öfriga, har jag förut sökt angifva. Det är lätt att, med afseende på hvart och ett *särskildt* läroämne, inse förmånen af dess fortsättande ända till elementarkursens slut; men det är viktigt att, med

afseende på *samtliga* läroämnena, inse nödvändigheten af att icke hvarje sådan förmån erhålles.

5. *att undervisningen sammanslutes kring hufvudämnena på hvarje linie.*

Behovvet af en sammanslutning af undervisningen kring vissa läroämnena framträder egentligen först då oafvisligt, när samtliga de lästa ämnenas mängd och deras stegrade fordringar på undervisningstimmar kommit i ett omotsvarigt förhållande till den arbetstid, som för skolan är fastställd. Detta inträffar väl icke förr än i de öfre klasserna, hvadan ock nödvändigheten af en sådan sammanslutning först der gör sig fullt gällande, om än dess användbarhet äfven i de lägre klasserna icke bör underkännas. Men att i sist nämnda klasser lägga en afgörande vikt vid densamma och derigenom göra för lärjungarne fullt kännbar skilnaden mellan hufvud- och biämnena, det anser jag der vara hvarken af några trängande omständigheter påkalladt, ej heller pedagogiskt riktigt.

I enlighet med den läroplan, jag anser ändamålsenligast, skiljas de båda linierna i den fjärde klassen eller — med afseende derpå, att i denna och den femte undervisningen ännu är gemensam för alla, undantagandes i *ett* ämne — egentligen först i den sjette klassen. I denna och de följande klasserna är det som skolan, med afseende på de bestämdt skilda bildningsliniernas olika mål, kan och bör afgöra, hvilka ämnen för hvardera linien äro att betrakta och följaktligen att behandla såsom hufvudämnena och hvilka icke. Det är ock först i dessa klasser, som sammanslutningen, utan att rubba grundläggningen för den allmännaste elementarbildningen, förmår visa sig fullt gagnelig, i det den möjliggör ett kraftigare och mera särskildt studium af de läroämnena, hvilka för lärjungarnes lifssyften i allmänhet anses vara de viktigaste. Jag har på grund af denna åsigt funnit det vara af vikt, att i de öfre klasserna åstadkommes en starkare sammanslutning af hufvudämnena, än förut varit fallet, utan att densamma därför må helt och hållet åsidosättas i de lägre, der den utan intrång på de öfriga ämnena af viktigare skäl bestämda områden låter verkställa sig.

Att på den klassiska linien A de grekiska och latinska språken och på den reala linien matematiken jemte fysik och kemi böra utgöra hufvudämnena, torde få anses såsom allmänt medgifvet. På den klassiska linien B, der det grekiska språket icke läses, men deremot det latinska till samma omfång, som på linien A, kan matematiken erhålla ett större antal lärotimmar än på linien A, hvarföre dessa båda ämnen, latin och matematik, på linien B kunna betraktas som hufvudämnena. Hvert och ett

af de nu nämnda hufvudämnenä bör erhålla det största möjliga antal lärotimmar i de öfre klasserna, hvarigenom en koncentration af undervisningen der vinnes, om hvilken jag vågar hoppas, att, oafsedt de fördelar den erbjuder åt de särskilda liniernas hufvudstudier, den skall — åtminstone då, när behovet af praktisk lärarebildning blifvit afhulpet — i icke oväsentlig mån motverka öfveranstängning i skolans högre klasser.

6. *att de skriftliga hemarbetena göras färre.*

De s. k. hemscripta utgöra en högst väsentlig del af lärjungarnes hemarbete och taga i synnerhet i de högre klasserna en dryg tid i anspråk. Att åstadkomma en lättad i detta afseende, utan att minska det gagn, som med dessa arbeten är afsedt och som onekligen äfven blifvit i anmärkningsvärd grad vunnet, är lika svårt, som af behovet påkalladt. Genom att förlägga den största delen af stilskrifningarna i de lägre klasserna, der det utan synnerlig olägenhet kan ske, till lärorummet, kan redan *någon* lindring i hemarbetet vinnas, hvartill kommer det företräde sådana skriföfningar ega framför skrifningarna i hemmet deruti, att de försiggå under lärares tillsyn och ledning. För utförligare uppsatser, hvilka fordra längre tid, och för lärjungarnes vänjande vid en i större anspråk tagen sjelfverksamhet äro likväl hemskrifningarna i de högre klasserna nödvändiga, men skulle till antalet kunna inskränkas, om skrifprofven i afgangsexamen gjordes färre. Den förändring af denna examen, hvilken under nästa punkt i fråga sättes, tillåter äfven en sådan lindring, hvilken ytterligare kunde ökas derigenom, att de anbefallda månads- och vecko-stilarne en eller ett par gånger hvarje termin utfördes på lärorummet med befrielse för den skrivande klassen från skolgång den öfriga delen af dagen. Genom denna anordning lemnades dessutom ett lämpligt tillfälle för lärjungarne att vänja sig vid det strängare förfaringssätt, som måste användas vid den slutliga afgangspröfningen; och jag har desto större skäl att tro på ändamålsenligheten af denna anordning, som den redan vid åtskilliga läroverk blifvit i större eller mindre utsträckning använd och der af så väl lärare som lärjungar ansetts nyttig och omfattats med bifall.

7. *att fordringarna i afgangsexamen inskränkas.*

Att fordringarna i denna examen, hvad den skriftliga delen af densamma beträffar, ingalunda äro lågt ställda, är temligen allmänt erkänt,

liksom det äfven för dem, som stå i en närmare beröring med skolan, är väl bekant, att det aktningvärda allvar, med hvilket dessa fordringar blifvit af censorer och lärare utkräfd, sträckt sina verkningar ända ned till undervisningen i de lägre klasserna. Men att dessa fordringar derjemte och i icke ringa mån bidragit till en visserligen lätt förklarlig, men derföre icke alltid väl betänkt pådrifning af lärjungarnes arbete, torde icke kunna förnekas. Till vinnande af det lugn och jemnmått vid undervisningen, hvilka för densamma äro af så högt värde, anser jag derföre en inskränkning af fordringarna i den skriftliga delen af slutpröfningen icke litet kunna bidraga. Det är dock af vigt, att denna inskränkning icke består i någon allmän eftergift i den fordran på mogenhet och insigter, som nu ställes på de från elementarläroverket afgående ynglingarne, utan endast i en utmönstring från det skriftliga profvet af sådant, som utan skada för en tillbörligt allvarsam pröfning kan derifrån borttagas och som för närvarande gör denna del af afgangsexamen måhända alltför omfattande. Hvad sålunda skulle kunna borttagas är, efter mitt förmenande, stilprofven i andra läroämnen, än i det för hvarje linie särskildt bestämda hufvudämnet samt i modersmålet, hvars skriftliga behandling i allmänhet lemna det säkraste intyget om graden af abiturientens mogenhet, liksom uppsatsen i hufvudämnet på hans verkliga insigter. Skulle man anse dessa båda skriftliga prof otillräckliga, så kunde ju ett tredje få tillkomma, t. ex. en öfversättning till något af de i skolan inhemtade moderna språken, med vilkor likväl att detta prof endast finge den för examens genomgående underordnade betydelse, som enligt gällande stadga för afgangsexamen nu tillerkännes det fjerde stilprofvet.

Af dem, som genomgått elementarläroverket på den klassiska linien, borde alltså i den skriftliga afgangsexamen fordras: en uppsats på modersmålet, en öfversättning till det latinska språket samt en till det franska, hvilken sistnämnda kunde få utbytas mot lösningen af ett par matematiska uppgifter af dem, som icke läst grekiska; och af dem, som genomgått läroverket på den reala linien: en uppsats på modersmålet, ett matematiskt-fysikaliskt arbete samt en öfversättning till det engelska språket eller, der någon det hellre önskade, till det tyska. Vid öfversättningsarbetena borde jemte ordbok äfven grammatik få användas.

Genom en sådan förändring af den skriftliga slutpröfningen skulle icke blott denna blifva betydligt mindre ansträngande, utan äfven de täta och ej sällan på den egentliga undervisningen menligt inverkan förberedelserna till de många slutliga stilprofven minskas och lemna rum för en från lärarens sida utförligare behandling af och från lärjungens

ostördare sysselsättning med sjelfva innehållet af det lästa, hvars formela sida jemte s. k. locutioner, fraser och dylikt nu merendels upptager största delen af lärotimmarne i språk. Vinsten häraf torde blifva större, än man förmodar, och snart nog visa sig i den bättre halten af den bildning, afgångsstadgan genom den muntliga delen af den slutliga examen afser att utröna. Denna del af examen erhöle äfven derigenom ett önskvärdt större anseende vid sidan af den skriftliga, än den nu eger, utan att omfånget af dess fordringar tarfvade någon utvidgning.

8. *att de egentliga lärotimmarnes antal minskas.*

Minskningen af dessa timmar kan visserligen i och för sig icke blifva synnerligen stor, men den fördel, som genom densamma egentligen åsyftas, torde kunna blifva betydlig nog, enär derigenom vinnes ett tillfälle för lärarne att lättare och bättre ordna undervisningsschemat och för lärjungarne att på ett lämpligare sätt inrätta och bedriva sitt hemarbete. Uppgörandet af en läsordning är nu, i synnerhet vid de på båda linierna fullständiga läroverken, förenadt med så stora svårigheter, att man oftast måste afstå från det tidsödande försöket att med tillbörligt afseende på de särskilda klassernas bästa utföra en sådan. Det är lyckligt, om det hela aritmetiskt går ihop. Hvarje minskning i lärotimmarnes antal skall derföre medföra en i detta afseende önskvärd lättnad och derjemte erbjuda en ökad möjlighet att åstadkomma en ändamålsenlig arbetsordning.

En annan fördel torde äfven stå att vinna deruti, att de s. k. enkeltimmarne blefve färre. Dessa timmar, nu mycket vanliga och genom otillräckligheten af lärarekrafter oftast oundvikliga, hafva i icke ringa mån bidragit till öfveransträngning genom den dem åtföljande mängden af hemlexor. Fordom, då antingen sex eller fyra undervisningstimmor dagligen förekommo i skolan, voro alltid två och två sammanslagna och merendels egnade åt ett och samma ämne, hvarigenom vanligen icke flere än tre hemlexor för dagen voro att inlära. Fyra à fem om dagen förekomma nu ganska ofta. Användandet af enkeltimmar kan genom den nu i fråga satta åtgärden väl icke alldeles upphöra, men inskränkas, och i mån af inskränkingen göras mindre vållande till ansträngande lexläsning.

9. *att förmiddagsläsningen i skolan inskränkes.*

För att bereda lärjungarne en mer samlad tid för det dagliga hemarbetet, har det, helst skolstadgan icke lagt något hinder i vägen för en dylik anordning, blifvit allt mer och mer öfligt att förlägga så stor del

af undervisningstimmarne, som möjligt, till förmiddagarne. Några lästimmor och de flesta öfningstimmar hafva dock näst öfverflyttas till eftermiddagarne, och det fulla åtnjutandet af den åsyftade fördelen genom lästimmornes förläggande till förmiddagen sålunda blifvit förhindradt. Men, oafsedt detta, har härigenom uppstått en nödvändighet för lärjungarne att på den lediga delen af eftermiddagen lära sig samtliga lexorna till den följande förmiddagen, emedan denna icke lemuat nog tid öfrig till öfverläsning af någon särskild lexa. Detta, som kan vara af ringa eller ingen betydelse för de mognare lärjungarne i de öfre klasserna, hvilka förmå att inhemta sina olikartade dagspensa utan att sammanblanda och till följd deraf snart glömma dem, är deremot af en ganska stor vikt för de yngre, hvilka derigenom nödgas att i en följd inlära och försöka att till följande dag minnas ett stundom icke ringa antal lexor. Redan detta är för mången af dem nog ansträngande. Men just det, som förorsakat denna ansträngning, nemligen sammanförandet af lärotimmarne på förmiddagen, är det ännu mer. Ett dagligen under tre timmar å rad med blott några minuters uppehåll fortgående intellektuellt arbete — föregånget eller efterföljdt af ett enahanda arbete under två timmar, vanligen skilda från de tre genom en större ledighet, hvilken dock ofta är till hälften upptagen af något öfningsämne — kan för en svag eller sjuklig yngling redan kännas svårt; då det på samma sätt dag efter dag återkommer, blir det äfven för en stark och frisk betydande. Ställes nu ett dylikt skolarbete i samband med de dermed oskiljaktigt förknippade missförhållandena i dietiskt afseende, såsom brådskande och oregelbunden frukostspisning, lexläsning långt efter qvällsmålet o. d., så skall det säkert icke förvåna, om mången just i de hopade förmiddagslektionerna velat se en af de verksamaste orsakerna till öfveransträngningen, åtminstone till den fysiska.

Men hvad som sålunda påtagligen visat sig skadligt för de yngre lärjungarne, förlorar sinåningom denna karakter i de högre klasserna, till dess det i de högsta med skäl kan anses gagneligt. Skall nemligen för de mognare lärjungarne den ledighet, som mellan skoltimmarne lemnas åt hemarbetet, räcka till så väl för detta, som för nödig hvila eller förströelse, blir det en nödvändighet att få den så samlad, som möjligt, emedan förberedelserna till den följande dagens lektioner för dem fordra ej blott längre, utan ock mer sammanhängande tid, och det endast genom ynglingarnes eget omtänksamma begagnande af densamma kan lyckas dem att då och då erhålla en större ledighet för fria studier eller ungdomliga sysselsättningar. Att lärjungarne i de högsta klasserna i allmänhet väl använda de från skolgång fria eftermiddagarne och att de sätta ett stort

värde på dem, såsom lemnande dem tillfälle till en mer själfständig verksamhet, tror jag mig kunna vitsorda. Då emellertid en och annan af de olägenheter, hvilka nyss blifvit anförda såsom en följd af förmiddagsläsandet för de lägre klasserna, äfven måste, om ock mildrad, kvarstå för de högre, så skulle jag för dessa senare föreslå samma anordning af undervisningstimmarne som för de förra, om icke just derigenom hemarbetet blefve så väsentligen försvåradt, att man vid undvikandet af ett ondt, helt visst skulle råka ut för ett annat — och värre.

Jag anser derföre, att i de fem nedre klasserna endast två och två lästimmor böra med hvarandra omedelbart förenas, att mellan dessa minst två timmar göras fria från skolgång, att med de öfverskjutande enkeltimmarne, som lämpligast förläggas till eftermiddagarne, med undantag af Onsdags- och Lördags-eftermiddagarne, hvilka lemnas fria, öfnings-timmarne i välskrifning, teckning och sång förbindas, samt att den dagliga halftimmes-gymnastiken försiggår på förmiddagen, helst strax före måltidsstunderna; och att i de högre klasserna de dagliga fem lästimmor förläggas till förmiddagen, så att två af dem förenas med gymnastiköfningarna och de tre öfriga omedelbart sammanhänga, med iakttagande likväl här, som vid de andra förbundna lästimmor, af den vanliga 10-minuters rasten. Härigenom kunde, med undantag af en och en half sångtimme i veckan för båda linierna samt för den reala linien af en och en half teckningstimme, hela den öfriga eftermiddagstiden blifva af obligatorisk undervisning oupptagen. Der på grund af lokala eller andra omständigheter skäl funnes för en annan fördelning af lärotimmarne, borde vederbörande för vinnande af ändring underställa dessa skäl Kongl. Maj:ts pröfning.

10. att klassläraresystemet utsträckes.

En af de måhända mest verkande orsakerna till de yngre lärjungarnes ansträngande torde kunna skäligen sökas i det, trots gifna föreskrifter, allt för stora användandet af ämneslärare i de lägre klasserna. Många och äfven betydande skäl för ett sådant förfarande hafva sällan saknats der, hvarest större afscende fästats vid lärarens förmåga att meddela, än vid lärjungens att mottaga undervisning. Men äfven der en motsatt åsigt ansetts riktigare, hafva ej sällan de gifna föreskrifterna *måst* öfverträdas till följd af nästan oöfvervinnerliga svårigheter vid deras tillämpande. Det låter sig nemligen i de flesta fall icke göra, att undervisningen i en klass odelad lemnas åt en enda lärare. Men detta är ej heller nödvändigt, för att den genom klassläraresystemets användning af-

sedda vinsten skall utfalla. Som klasslärare kan och bör nemligen med fullt skäl äfven den lärare anses, åt hvilken undervisningen i ett par af de vigtigaste eller ock i de flesta ämnena blifvit anförtrodd. Och *en* sådan lärare kan utan svårighet användas inom hvarje klass, der ännu de särskilda ämnenas ringare antal och de inskränktare fordringarna på deras vetenskapliga behandling göra det möjligt, d. v. s. inom de tre första klasserna, hvarefter ämnesläraresystemet småningom bör inträda, såsom för de högre klasserna lika ändamålsenligt som klassläraresystemet för de lägre.

Det inträffar ej sällan, att skicklige ämneslärare, isynnerhet yngre, hvilka oftast användas i de lägsta klasserna, sätta sin pedagogiska ära uti att bibringa sina lärjungar det största möjliga till deras ämne hörande kunskapsförråd inom den kortaste tid, utan behörigt afseende på inhemtandet af de öfriga ämnena och den ansträngning för lärjungarne, hvilken häraf måste förorsakas. Undervisa inom samma klass två eller flere lärare med samma, visserligen i sig sjelft aktningsvärda, nit, är det ej svårt att inse, hvilken verkan deraf skall förspörjas. De mest grundade anledningarna till klagomål rörande öfveransträngning bland de yngre lärjungarne hafva också förefunnits vid läroverk, der man minst aktat på behovet af klasslärares användande i de lägsta klasserna.

11. *att lärarnes undervisningsskyldighet minskas.*

Jag tror mig icke säga för mycket, då jag påstår, att den svenska skolungdomens öfveransträngning i någon mån äfven är beroende på de svenske skollärarnes. De fleste af dem äro skyldiga att undervisa nästan hvarje lärotimme i veckan och dessutom hemma genomgå och rätta ett ofta anseeligt antal stilböcker. Det ständigt återkommande och enformiga, som tillhör den elementära undervisningen, kan icke annat än stundom inverka menligt på en lärare, som genom trägen och pligttrogen tjänstgöring i och utom skolan nästan dagligen finner sig sakna tid till andra sysselsättningar, än dem skolan ålägger. Ej underligt då, om mången gång känslan häraf verkar störande på det jemna och goda lynne, som utgör en bland lärarens bästa egenskaper, om hans allvar blir stränghet, hans rättelser klander, hans undervisning förhör och strafflexa. Blir detta ofta händelsen eller öfvergår till vana, så skall missmod jemte öfveransträngning snart visa sig hos hans lärjungar, och detta på honom sjelf återverka på ett sätt, som ingalunda inger förhoppning om öfvergång till ett bättre. Uttröttad sjelf skall han snart uttrötta sina lärjungar.

Ser man på lärarnes tjänstgöringsskyldighet i främmande länder,

så visar sig denna betydligt lindrigare än i Sverige. Det högsta antal undervisningstimmar i veckan, som åligger en elementarlärare i Österrike, Bayern och Frankrike, är 20, i Sachsen och Belgien 22, i Preussen, Holland och Norge 24, i Baden och Danmark 26, under det att det hos oss uppgår till 32.

Sällan har väl fulla antalet af dessa 32 veckotimmar blifvit af någon lärare utkräfdt; men å andra sidan har en betydligare eftergift häruti merendels fört med sig ett fullt motsvarigt hemarbete med rättande af stilböcker. Att under sådana förhållanden det för Sveriges lärare skall blifva hardt när omöjligt att dagligen gå till sitt skolarbete med lika god förberedelse och lika friska krafter, som utlandets, det torde häraf lätt nog inses. Och inses det, så bör det väl också afhjelpas; ty måttet af denna förberedelse och dessa friska krafter hos läraren står, efter mitt förmenande, i ett afgjordt och temligen noggraunt, ehuru omvänt förhållande till måttet af den ansträngning, lärjungarne behöfva använda vid inhemtandet af sina kunskaper.

Jag anser derföre fullt skäl finnas för en nedsättning af 4 timmar i den lagligen högsta tjenstgöringskyldigheten i veckan, hvilken alltså skulle omfatta 28 timmar. Efter detta maximum borde de särskilde lärarnes undervisningsskyldighet bestämmas.

12. att nödiga åtgärder vidtagas för lärarebildningens befrämjande.

Frågan om behovet af lärarens pedagogiska utbildning för sitt viktiga kall är ingalunda ny eller ens på de senaste tiderna uppkommen. Att hon, det oaktadt, icke ännu vunnit sin slutliga lösning, torde hafva sin grund deruti, att man i början och ganska länge betvivlade sjelfva nödvändigheten af en sådan utbildning och sedan, när ändtligen detta tvifvel blifvit häfdt, hyst tvekan rörande ändamålsenligheten af de föreslagna medlen för åstadkommandet af den åsyftade utbildningen.

Redan år 1801 gjordes af Kanslersgillet, som intill 1807 hade högsta ledningen af läroverken i vårt land, ganska stora ansträngningar för att befordra pedagogiska studier och öfningar. Kanslersgillet insåg, att en yngling ej har tålamod att af egen drift »inhemta en vetenskap, den han tror sig icke behöfva, då fördom och bruk lemna honom obehindrade tillfällen att ej sällan med de inskränktaste kunskaper våga sig på informationsvägen», samt att undervisningens framgång väsentligen beror af beredandet af skicklige och öfvade lärare, men att erforderlig tillgång på sådane ej med visshet kan påräknas, så länge uppfostringsläran såsom vetenskap ej särskildt behandlas vid universiteten, och förordade derför

Kanslersgillet inrättandet vid hvarterdera universitetet af lärareseminarier samt en profession i pedagogik och didaktik. För att dock tillsvärdare bespara staten kostnad, föreslogs att begagna sig af det löfte, som en professor vid hvarterdera universitetet gifvit att, jemte bestridandet af egen tjänst, utan ersättning föreläsa i pedagogik. Tillika föreslogs, att blifvande lärare skulle vara skyldig att aflägga examen ej allenast i elementarvetenskaperna, utan ock i pedagogik och didaktik. Kongl. Maj:t gillade dessa framställningar och, sedan förordning utgifvits rörande dessa anordningar, började föreläsningarna 1803. En donation af 65 t:er spanmål gafs följande året till förmån för en professor i pedagogik vid Upsala universitet, då under hans ledning ett lärareseminarium kunde inrättas; men då fråga väcktes om löneförbättring åt denne professor förmedelst tillägg af en adjunktslön, mötte förslaget motstånd inom Konsistorium, och, churu Kongl. Maj:t stadfästade donationen och föreskref inrättandet af ett seminarium för blifvande skollärare, uppsköts emellertid utförandet, och hela saken förföll efter någon tid. Först fyratio år senare, upptogs frågan åter, då 1843 års skolrevision kraftigt tillstyrkte, att någon åtgärd i detta hänseende måtte vidtagas, såsom varande en af de mest maktpåliggande för läroverkens förbättring. Allt sedan har den, efter kortare mellantider, varit föremål för en allmänare uppmärksamhet och blifvit allt grundligare och allvarligare pröfvad. Vid riksdagen 1856—58 gjordes framställning om inrättande af lärarebildningsanstalter, med anledning af hvilken Rikets Ständer i underdånig skrifvelse, »under fullkomligt erkännande af vigten af ändamålsenliga bildningsanstalter för lärare vid elementarläroverken, anhöllo, det täcktes Kongl. Maj:t låta uppgöra och till följande riksdag aflemna nådigt förslag till inrättande af sådana bildningsanstalter». Komitéen för granskning af skolstadgan, hvilken anbefalldes häröfver afgifva utlåtande, inkom med yttranden, med afseende å hvilka Kongl. Maj:t, sedan universiteten, läroverksstyrelserna och skolkollegierna blifvit hörda, till riksdagen 1859—60 aflät proposition om 12,000 rdr årligt anslag till inrättande af lärareseminarier i Upsala och Lund samt stipendier för lärarekandidater, »för att befordra lärarnes så väl teoretiska som praktiska bildning.» Statsutskottet tillstyrkte bifall till propositionen, men Riksdagen afslog densamma. Då emellertid behovet är efter år gjorde sig känbarare, utfärdade Kongl. Maj:t 1865 stadgandet om profäret, hvarigenom sökande till läraretjänst vid elementarläroverken ålades att hafva förvärfvat öfning och erfarenhet i lärarekallet genom att minst ett år vid något högre elementarläroverk under rektors och vederbörande lärares ledning hafva följt undervisningens gång och deruti sjelf såsom lärare deltagit

eller ock att kunna styrka sig ega annorledes genom öfning vunen, mot nyssnämnda prof svarande undervisningsskicklighet. Detta är den första egentliga åtgärd för den praktiska lärarebildningen i Sverige, som kommit till stånd. Hur otillräcklig den än måste anses, har den likväl i sin mån verkat godt, ej minst derigenom, att den bidragit att skärpa blicken för nödvändigheten af att hvarje lärare inträder i utöfningen af sitt kall med pedagogiska förstudier, och för det allt mer trängande behovet af kraftigare och verksammare åtgöranden för befordrandet af detta syfte. Vid det allmänna läraremötet 1866 yttrade flertalet af de församlade lärarne denna åsigt: »med allt erkännande af det gagneliga i den begynnelse till lärarebildning, som det nu anbefallda profäret innebär, uttalar mötet sin önskan, att för fullföljande af hvad sålunda påbegynts, någon åtgärd från lagstiftningens sida vidtages till beredande för blifvande lärare af teoretisk insigt och praktisk öfning i undervisningskonst». Med afseende äfven på denna af lärarne sjelfve uttalade önskan framlades för 1867 års Riksdag nådigt förslag om inrättande af en profession i pedagogik vid universitetet i Upsala. Förslaget understöddes af vederbörande Utskott och bifölls af den ena Kammaren, men föll vid gemensam omröstning. Följande riksdag väcktes motion om upprättande i hufvudstaden af en normalskola, der blifvande lärare vid elementarläroverken skulle kunna genomgå profär, hvilken motion sedan modifierades till ett förslag till underdånig skrifvelse med anhållan om utredning af frågan om lämpligaste sättet att bilda lärarekandidaterne för deras blifvande kall. Utskottet tillstyrkte, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motionen, »att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t framställa behovet af en bildningsanstalt för danande af lärare vid rikets elementarläroverk, under hemställan, huruvida ej lämpligt vore, att den ifrågavarande anstalten förlades till hufvudstaden, under ledning af en för högst 5 år i sänder anställd direktör samt med anlåtande i öfrigt för de speciela läroämnenas metodiska behandling af de bästa lärarekrafterna vid hufvudstadens elementarläroverk, vare sig offentliga eller privata, hvilka lärare jemte direktören komme att bilda det kollegium, som tillika afgåfve kompetensbetyg för anställning vid rikets alla elementarläroverk, äfvensom med anhållan slutligen, att Kongl. Maj:t täcktes till nästa riksdag härom framlägga nådig proposition.» — Utskottets hemställan blef afslagen.

Öfver 70 år hafva förflutit, sedan de första försöken att främja lärarebildningen i vårt land gjordes. Vi qvarstå snart ensamma bland de bildade folken kämpande med en lärarebildning, hvilkens bristfällighet i praktiskt hänseende, till heder för de svenske skollärarne, af ingen

blifvit så påvisad, erkänd och öfverklagad som af dem sjelfva. De hafva allt mer och mer lärt sig inse sanningen deraf, att »pedagogiken är lärarens vetenskap och en makt hos honom, samt att den lärare, hvilken ej känner först sitt eget läroämnes och dernäst äfven de öfriga skolvetenskapernas pedagogiska betydelse, som drifver sin undervisning enstaka och utan afseende på ungdomens föregående och samtida utvecklingsmedel, är, må hans öfriga utmärkthet vara så stor som helst, icke pedagog, icke god lärare, utan blott en lärd man».

I andra länder hafva mer eller mindre genomgripande åtgärder för lärarebildningens befordrande blifvit vidtagna, mestadels under de senare årtiondena, men flerstädes betydligt längre tid tillbaka. Att så skett och att sådana åtgärder såsom gagneliga blifvit erkända och fortsatta, torde innebära ett bevis på deras behöflighet och vigt. I *England*, der hela undervisningsväsendet står i ett alldeles egendomligt och oberoende förhållande till staten, har till följd deraf för den allmänna lärarebildningen litet eller intet offentligen blifvit gjordt. Vid *University College* hållas visserligen årligen pedagogiska föreläsningar i några ämnen under namn af lectures to schoolmasters; men mera betydande för danandet af skickliga lärare är den privata verksamhet, som utvecklas af *College of præceptors*, som konstituerade sig 1849 och erhållit konglig stadfästelse på sina statuter. *Frankrike* har sedan 1794 egt sin storartade *Ecole normale supérieure*, som lemnar lärare åt lyceerna och les collèges communaux. Efter åtskilliga vexlingar erhöi den 1847 egen professor i pedagogik och 1852 sin nu varande anordning såsom ett verkligt lärareseminarium. I *Belgien* finnas fyra normalskolor, vid hvilka lärare bildas. Två af dem afse borgarskolornas behof, de andra de högre läroverkens. De senare, *Ecole normale des humanités* i Lüttich och *Ecole normale des sciences* i Gent, besörja lärarebildningen, på förra stället för den humanistiska, på det senare för den reala linien. *Bayern* har egentligen icke annan anordning för lärarebildningen än ett slags utveckladt profår, enär läraren måste såsom assistent sköta undervisningen i en skola 2 år eller derutöfver, innan han antages till ordinarie. *Schweiz* eger ett filologiskt-pedagogiskt seminarium i *Zürich*, förbundet med dervarande universitet. I *Preussen* finnas fyra pedagogiska seminarier för lärdomsskolorna, med öfvervägande praktisk bestämmelse, nemligen i *Königsberg*, *Berlin*, *Stettin* och *Breslau*, och dessutom seminarierna i *Halle* och *Münster* med mera begränsade uppgifter för sin verksamhet. Deras verksamhet är till största delen ställd oberoende af universitetsstudierna, hvilka de förutsätta. *Österrike* har fem filologiskt-historiska seminarier, i *Wien*, *Grätz*, *Inns-*

brück, Prag och Lemberg, samt ett fysikaliskt institut, i Wien. Vid dessa bildningsanstalter danas lärare så för humanistiska som reala faccken. Efter genomgången kurs måste läraren derjemte genomgå ett profår vid något offentligt gymnasium. *Sachsen* fordrar äfvenså af sina lärare utom profår genomgående af seminarium. Dessutom förekommer här, som flerstädes i Tyskland, ett två- eller flerårigt assistentskap för ordinarie anställning. Profåret visar sig emellertid i *Sachsen*, som annorstädes, der det är användt, i samma mån obehöfligt, som verksamheten vid seminarierna utvecklas. I *Ryssland* hafva särskilda pedagogiska lärokurser blifvit upprättade vid universiteten i Petersburg, Kiew, Charkow och Moskau. *Finland* har för ej längesedan inrättat en normalskola i Helsingfors, der lärarekandidater ega tillfälle att praktiskt utbilda sig för sitt kall. Skolan är ställd under en styrelse af professorn i pedagogik vid universitetet samt fyra öfverlärare och verkar redan i hög grad välgörande på hela det finska undervisningsväsendet. I *Holland* och *Danmark* har man icke hunnit längre än hos oss, om ens så långt, enär i det förra landet för anställning som lärare endast fordras universitetsbetyg om aflagd teoretisk examen och i det senare profår endast för dem, som icke aflagt filologisk-historisk examen. I *Norge* har genom lagen rörande lärare-examen af den 3 maj 1871 nödigt afseende å den teoretiska lärarebildningen fästats, men samma afseende synes ännu icke hafva blifvit utsträckt till den praktiska delen af denna angelägenhet.

Det nu anförda visar, att behovet att försäkra skolorna om dugliga lärare varit och är känt och behjertadt i främmande länder. Undersöker man närmare hvad i detta afseende blifvit inom olika stater åtgjort, så företer sig en ganska stor skiljaktighet. Under det man på somliga ställen af läraren endast fordrar aflagd teoretisk examen, än förenad med ett praktiskt prof eller genomgången profår, än icke, fordrar man annorstädes jemte detta ett flerårigt assistentskap och profjtjenstgöring eller ock en fullständig pedagogisk kurs vid universitet, normalskola eller seminarium. Behovet af lärarebildning tyckes alltså öfverallt vara erkänt; om rätta sättet åter att afhjelpa detsamma synas meningarne vara mycket delade.

Fördens skull, och ehuru jag för egen del är fullt öfvertygad om otillräckligheten af hvarje annan åtgärd för lärarebildningens främjande än den, som står att åstadkomma genom en för det afsedda ändamålet enkom inrättad anstalt, har jag ansett för en pligt att, då planen för en dylik anstalt utan särskildt förberedande och noggranna undersökningar lätt kunde befinnas mindre genomtänkt och ofullständigare utredd, än

som med afseende på sakens stora betydelse vore nödigt, icke nu anhålla om Eders Kongl. Maj:ts bifall till en framställning i ännu hos Riksdagen, utan endast föreslå, det täcktes Eders Kongl. Maj:t tillåta, att förberedande åtgärder ofördröjligen vidtagas för utredande af frågan och framläggande af ett förslag att på det mest ändamålsenliga sätt tillgodose skollärares praktiska utbildning för sitt kall.

På denna utbildning och på den inverkan, den förmår utöfva på den offentliga undervisningen, kommer att bero, långt mer än på enskilda föreskrifter och lagstadganden, ej allenast huruvida den omförmälda öfveransträngningen verkligen och fortfarande skall blifva afhulpen, utan ock huruvida hela vårt undervisningsväsende, hvilket vid sidan af utlandets erbjuder en i många särskilda afseenden glädjande jemförelse, skall i sin helhet lyckas erhålla en högre lyftning och kunna taga ett länge och icke minst af lärarne sjelfve efterlängtadt steg framåt i den allmänna odlingens tjänst.

Riksdagen har vidare anfört:

att från flere orter, efter hvad anmärkt blifvit, klagomål förspordes deröfver, att lärokurserna vore så ordnade, att i verkligheten någon afslutad undervisning icke erhöles förr än efter genomgåendet af skolans alla klasser, under det att det stora flertalet af lärjungarne, hvilket icke hade tillfälle att fullständigt genomgå skolan, tvingades att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna den samma med, i vissa ämnen åtminstone, ganska ofullständiga kunskaper;

att det låge makt deruppå, att folket vore förvissadt derom, att den undervisning, som meddelades dess söner i landets offentliga läroanstalter icke allenast vore den fullständigaste, som med afseende å landets tillgång och behof kunde åstadkommas; utan äfven

att denna meddelades på ett sätt och under vilkor, som ej tvingade ynglingen att vid skolan tillbringa allt för lång tid af sin ungdom.

Erkännande att dessa af Riksdagen anförda erinringar och uttalade åsigter ingalunda sakna fog och berättigande, anhåller jag att först och främst få förklara, att min egen åsigt om skolans ändamål och dess förhållande till det medborgerliga lifvet på det närmaste sammanstämmer med den af Komiterade uttryckta derutinnan, att jag anser: att skolans hufvudsakligaste ändamål är att bereda lärjungens psykiska och i viss mån äfven fysiska krafter en utbildning, som sätter honom i stånd att uppfylla sin bestämmelse i lifvet, att gifva hans vilja en stadig riktning

åt det goda, att lifva och rena hans sinne för det sköna samt att leda honom till en klar och sjelfständig uppfattning af det sanna; att icke vidden och mångfalden af gagnande kunskaper, som meddelas, utan sättet, hvarpå de meddelas, bestämmer huru skolan uppfyllt sitt ändamål att bilda för lifvet; att endast de kunskaper, som lärjungen med klar och lefvande insigt tillegnat sig, utgöra hans verkliga, för lifvet fruktbarande egendom, och att han endast genom ett sådant tillegnande kan vinna den allmänna utbildning, som förmår göra honom i bästa mening praktiskt duglig inom det område, der han en gång får sin verksamhet. Jag instämmer äfven deruti, att det är för skolan en olöslig uppgift att vid undervisningen afse de rent individuella förhållanden, i hvilka lärjungen, när han lemnar skolan, skall inträda, eller att söka bibringa honom endast sådana kunskaper, som kunna finna en omedelbar användning vid hans utträddande i det praktiska lifvet.

Ense med komiterade häruti, kan jag likväl icke — och det icke minst på grund af mitt fasthållande af den nu uttalade åsigten om skolans hufvudändamål i allmänhet, hvilket måste blifva väsentligen enahanda och gällande för *hvarje* skola — erkänna följdriktigheten af det resultat, till hvilket Komiterade ytterst kommit, nemligen förslaget om inrättande af två- och tre-klassiga pedagogier för den lägre realbildningen, såsom oförenlig med den grundläggning för studier, som tillhör det egentliga elementarläroverket, och i samband dermed om borttagande af de nu varande två och tre-klassiga elementarläroverken såsom sådana. De specielare skälen härtill vilja komiterade finna dels deruti, att de två- och tre-klassiga läroverken, som blott vore att anse som parallelafdelningar till de högre läroverkens lägre klasser, icke skulle förmå att på ett lika tillfredsställande sätt som dessa lösa sin uppgift; dels ock i det helt olika sätt, hvarpå de särskilda läroämnena borde behandlas inom de lägsta klasserna vid ett högre läroverk och inom motsvarande klasser vid ett lägre.

Äfven jag önskar de tvåklassiga elementarläroverkens indragning, men likväl på grund af andra skäl än de nu anförda, hvarom jag längre fram torde få yttra mig.

Hvad åter de treklassiga läroverken beträffar, så vill jag till en början anmärka, att, *om* de också på ett mindre tillfredsställande sätt än de högre läroverkens tre lägsta klasser skulle hafva löst sin uppgift — ett antagande, som jag på grund af erfarenhet likväl icke vågar utsträcka längre än till enskilda fall — så skulle de ändock icke utan stor skada för den allmänna elementarbildningen i vårt vidsträckta och mångentstädes glest befolkade land kunna såsom elementarläroverk und-

varas. Det är i synnerhet såsom sådana de hittills fyllt och fortfarande böra fylla ett gifvet behof. Att skilja dem från det högre elementarläroverket genom en olika undervisningsplan vore att omöjliggöra tillgången till högre bildning för mången utmärkt begåfvad, men fattig yngling. Dessa läroverk sända årligen några af sina lärjungar till de högre elementarläroverken, der de visa sig fullt jemförliga med dem, som från dessa läroverks lägre klasser blifvit uppflyttade; och jag be-
tviflar högeligen, att de under fortgången af sina studier visat sig i allmänhet mindre förmögne af utveckling än de sistnämnde. Då härtill kommer, att efter en treårig elementarkurs en osökt afslutning af de studier, som böra anses önskliga för inträde på det praktiska lifvets lägre områden och vid de mindre tillämpningsskolorna, med lätthet kan verkställas, en fördel, som ingalunda står att vinna vid hvilken klass som helst utan skada för undervisningens organiska sammanhang, så anser jag att de treklassiga läroverken, hvilkas anmärkta oförmåga att på ett fullt tillfredsställande sätt lösa sin uppgift torde, der detta verkligen varit förhållandet, hafva sin grund i helt andra omständigheter än den, att läroverket varit treklassigt, böra bibehållas såsom de lämpligaste elementarundervisningsanstalter för den allmännaste medborgerliga bildningen.

Hvad dernäst vidkommer det senare skälet med dit hörande ej ovanliga påståenden: att den formela utbildningen af lärjungens själskrafter icke kan eller får vinna samma afseende vid ett lägre läroverk, som i de detsamma motsvarande klasserna vid ett högre, att detta sist nämnda, till följd af den längre lärotiden och vidden af det kunskapsmått det har att bibringa, derföre äfven fordrar en alldeles olika läroplan och annan lärometod än det lägre läroverket, der öfverhufvud ett mer praktiskt och på sjelfva kunskapsmaterialets omedelbarare inhemtande riktadt undervisningssätt bör göra sig gällande, att skolans uppgift att söka åstadkomma en allsidig och harmonisk utveckling af själskrafterna endast genom och under inhemtandet af vissa kunskaper kan vinnas; så kan jag icke annorlunda än vilkorligt medgifva detta, och jag kan icke heller obetingadt dela den åsigten, att undervisningen företrädesvis under den tidigaste delen af skolkursen bör hafva till ögonmärke lärjungens formela utveckling, så vida med denna formela utveckling skall förstås en öfvervägande utbildning af de *intellektuella* själsförmögenheterna.

Vid all ordnad undervisning och följaktligen inom hvarje äfven det minsta läroverk måste ett bestämdt kunskapsinnehåll meddelas under en viss form. Redan den allraförsta undervisningen kan derföre icke

undgå att, under det den bibringar lärjungen ett litet kunskapsförråd och sålunda innebär en öfning och utveckling af hans själsförmögenheter, äfven vara i någon motsvarande mån formelt bildande. Att småningom, allt efter lärjungens ståndpunkt, läroämnets beskaffenhet och lärarens syfte, en öfvervägande vikt både kan och bör fästas vid ettdera af dessa båda, är ej blott pedagogiskt rätt, utan ock nödvändigt. Att åter bestämma, inom hvilka klasser eller under hvilken period af skoltiden det ena eller andra momentet bör mera framhållas, anser jag icke rådligt, men tror likväl att i allmänhet en mera i vanlig mening praktisk metod vid undervisningen i de lägre klasserna är att föredraga framför den strängt systematiska; och för ett sådant förfaringssätt talar icke minst den metodiska åsigt, som på senare tider blifvit tillämpad vid undervisningen i språk och matematik. Tillräckliga skäl för det antagandet, att härigenom studiernas vetenskapliga grundläggning skulle taga skada, finnas, efter mitt förmenande, icke, åtminstone icke sådana, som bestyrkas af erfarenheten. Den vetenskapliga grundläggningen bör försiggå hela elementarkursen igenom och förlorar icke i fasthet derföre att den lägges långsamt. Det formela momentets stora betydelse härvid gör sig, under studiernas fortgång, allt mer och mer gällande och det i samma mån som den växande reflexionsförmågan hos lärjungen dertill gifver en otvungen anledning; och det är icke att befara, att det inom de högre klasserna skall blifva tillbakasatt eller vanvårdadt, att döma efter den ställning det der för närvarande intager.

Jag kan alltså icke inse nödvändigheten, ej heller nyttan af att gifva de treklassiga fristående läroverken någon annan undervisningsplan än den, som göres gällande för de tre lägsta klasserna vid det högre elementarläroverket. Vore det, på de i Betänkandet anförda grunder, nödigt, så hade också för det femklassiga läroverket bort upprättas en egen, från det högre läroverket skild, undervisningsplan, enär från den femte klassen framgent, som hittills, en betydlig mängd ynglingar troligen kommer att utgå, eller — om man vill betrakta denna omständighet, som ju i någon mån alltid kommer att inträffa i hvarje klass, såsom en tillfällighet, å hvilken, vid upprättandet af en hel läroplan, ett större afseende icke får fästas — åtminstone för det föreslagna sjuåriga reala läroverket, för hvilket den bestämda lärotiden är 2 år kortare och det afsedda slutmättet af kunskaper vida mindre än för de fullständiga högre läroverken; och dock har det erhållit alldeles samma läseordning i de lägre klasserna, som de sistnämnda.

Det är emellertid genom detta förslag till förvandling af de två- och treklassiga elementarläroverken till lägre realskolor samt förmedelst

kursafslutningar som Komiterade anse sig hafva anvisat det enda tillförlitliga medlet för undanröjande af de i Riksdagens skrifvelse omförmälda klagomålen rörande lärjungarnes utgående ur skolan med ofullständiga kunskaper. Genom dessa skolor eller s. k. pedagogier skulle den lägre realbildningen tillgodoses och en önskad och lämplig afslutning af densamma erhållas. Men, utom det att en dylik afslutning äfven synes vara behöflig på den klassiska linien, torde med fullt skäl kunna be-
tviflas, att den bildning, som i dessa pedagogier kunde meddelas lärjungarne, skulle blifva bättre eller grundligare än den, som inom elementarläroverket skulle kunna beredas dem genom passande afslutningar, t. ex. i tredje och femte klasserna, förutsatt att i dessa och i föregående klasser icke inginge något läroämne, som för en god realbildning vore obehöfligt. Här är nemligen icke ifrågasatt att pedagogierna skulle blifva *tillämpningsskolor*, utan *reala elementarskolor*, och som sådana åter skola de väl svårligen lyckas tillkämpa sig en bättre ställning utanför elementarläroverket än inom detsamma.

Det synes mig som om dessa pedagogier, hvilka för öfrigt mycket påminna om de forna apologistskolorna, vore att anse som ett slags utvexter på elementarläroverkets organism, framtvingna af latinets införande såsom obligatoriskt läroämne å båda linierna redan i de lägsta klasserna, och som skulle de, så till följd af den klena lärareutrustning, hvilken blifvit dem gifven och hvilken kommunerna antagligen icke skola finnas beredvilliga att genom egna medel upphjelpa, som ock på grund af den från den högre elementarbildningen afskilda ställning dem blifvit anvisad, efter all sannolikhet icke lyckas tillvinna sig ett allmännare förtroende, utan snart nog befinna sig i samma förhållande till elementarläroverken, som en gång apologistierna intogo vid sidan af latin-skolorna.

Då emellertid nyttan af lägre bildningsanstalter med mera speciel läroplan, än den, som elementarläroverket med sitt allmännare mål kan medgifva, ingalunda är att förneka, men frågan derom icke eger väsentligt sammanhang med den nu förevarande, som uteslutande rör elementarläroverket, anser jag den förra böra blifva föremål för särskild behandling.

På grund af hvad nu blifvit anfördt och med stöd af de ytterligare skäl, som flere reservanter mot pedagogi-inrättningen framlagt, jag icke biträda Komiterades förslag, i hvad det åsyftar att genom en dylik åtgärd afhjelpa bristen på nödiga kursafslutningar och åvägbringa en fullständigare undervisning i de lägre klasserna, men anser

likväl, att detta mål kan och bör på annat sätt nås och säkrast derigenom:

13. att de klassiska språkens inträde i undervisningen uppskjutes, latinets till den fjerde klassen och det grekiska språkets till den sjette.

Utan att våga det vanskliga försöket att afgöra den gamla stridsfrågan om latinets rätta betydelse för skolan och undervisningen i allmänhet eller anse en närmare granskning af Komiterades utförliga och grundliga framställning rörande denna fråga här lämplig, hyser jag den åsigten, att, liksom språkundervisningen i allmänhet är framför undervisningen i andra läroämnen ett medel för förståndets allsidiga uppodling och utgör en förutsättning för allt säkrare fortgående i kunskap, så besitter bland språkämnen latinets de flesta och bästa egenskaperna för att tjena som ett formelt bildningsmedel och eger tillika såsom grundläggande språk vid undervisningen ett obestriddigt och synnerligen högt värde.

Detta oakadt kan jag i denna fråga icke tillerkänna en sådan åsigt en afgörande vikt vid ordnandet af en undervisningsplan för elementarläroverken, och det af följande skäl.

Funnas vid uppgörandet af en elementarundervisningsplan för ett helt folks bildningssökande ungdom ingen annan grundsats att följa, än den, att elementarundervisningens yttersta och *högsta* mål bör vara bestämmande för det hela, och undervisningen således ordnas endast med afseende å detta mål, d. v. s. så, som för de fortsatta studierna vore det fördelaktigaste, så vore det tvifvelsutan icke välbetänkt att fördröja latinets inträde bland läroämnena.

Om åter, vid uppgörandet af en dylik undervisningsplan, icke denna, men deremot en annan bestämmande grundsats funnes, som icke heller tålde ett förbiseende, nemligen den, att elementarundervisningens första och *närmaste* mål bör främst tillgodoses, och undervisningen alltså göras till den för detta mål bästa, d. v. s. till den lämpligaste för studier, som skola afbrytas, så vore latinets uppskjutande helt visst försvarligt.

Nu finnas, icke blott hos oss utan jemväl hos andra bildade folk, båda dessa grundsatser samtidigt gällande, hvardera omgifven af sina förfäktare, hvardera fordrande främsta rummet och hvardera i sig der till lika berättigad; och hvarje gång fråga uppstått om att på den gemensamma grunden af dem uppföra en ny lärobyggnad för de båda bildningslinierna eller i någon mån ändra en redan befintlig så, att hvarje intrång från den ena liniens sida på den andras område blefve obehöfligt,

hafva meningarna befunnits så delade och nitet för endera liniens bästa så stort hos dem, som mest intresserat sig för saken, att de ansträngningar, som gjorts, icke åtföljts af något resultat, som lofvat eller lofvar långt bestånd. Det är ej att undra på, om en och annan, efter många och långa sådana ansträngningar, förordar en fullständig skiljsmessa mellan linierna, hellre än att söka en sammanjemkning förmedelst motsvariga eftergifter af hvarderas visserligen obestridliga, men ensidigt framhållna rätt. Der sådana eftergifter likväl på grund af ömsesidigt rättvisa och billiga fordringar, förestafvade af aktningen för en högre rätt, nemligen statens, kunde komma att ske, der skulle en sådan sammanjemkning snart kunna öfvergå till en verklig och önskvärd förening.

Det är till denna punkt jag anser det nödigt att vårt elementarundervisningsväsende arbetar sig fram; — och till någon högre har, mig veterligt, saken ingenstädes ännu kommit.

I § 1 af vår gällande skolstadga, der det talas om elementarläroverkets ändamål, bestämmas dessa till tvänne, båda lika viktiga, ehuru ej lika omfattande. Båda få der rätt att blifva tillbörligen erkända och afsedda, intet af dem att blifva det uteslutande eller företrädesvis; och intet af dem ställes mera än det andra främmande för statens ändamål, ej heller för elementarläroverkets i dess helhet. Jag ser i detta förhållande, som i det närmaste likadant förekommer i andra kulturländer, ett slags bevis derpå, att elementarundervisningen bör vara för alla ej blott tillgänglig, utan äfven, så vidt sig göra låter, gemensam.

Komiterade hafva ingalunda underkänt betydelsen af denna allmänliga gemensamhet vid den tidigaste undervisningen i elementarläroverken. De hafva fastmer vid densamma fäst det afseende, att den af dem blifvit utsträckt ända till den femte klassen. Detta har blifvit möjligt genom latinets införande på båda bildningslinierna redan från och med första klassen och genom inrättandet af de lägre realskolor, som blifvit benämnda pedagogier.

Om dessa skolor och det med dem afsedda ändamål har jag redan yttrat min mening och vill derföre nu framhålla vissa förhållanden vid de egentliga elementarläroverken, hvilka böra tjena min åsigt till stöd.

Utän tvifvel skulle dessa läroverk, oaktadt tillvaron af pedagogierna, framdeles som hittills besökas af ett stort antal ynglingar, som af mångfaldiga orsaker föranlättes att tidigare än efter aflagd afgangsexamen lemna skolan. Efter en noggrann beräkning öfver lärjungarnes afgang från de särskilda klasserna — en beräkning, som helt visst ej kommer att undergå stor förändring för framtiden — visar det sig, att vid de högre elementarläroverken utgöra de fyra första klassernas lärjungar

betydligt mer än hälften af hela lärjungeantalet, att vid de femklassiga läroverken redan med tredje klassen öfver halfva lärjungeantalet afgått, och att vid samtliga elementarläroverken antalet af de tre lägsta klassernas lärjungar betydligt öfverstiger hälften af lärjungarnes totalsumma. Alltså, en högst anseelig del af alla de ynglingar, som besöka våra elementarläroverk, och just den delen af dem, som enligt lag der borde kunna hoppas erhålla en allmännare medborgerlig bildning, skulle under en stor del af den korta lärotiden af tre år, under hvilken dem blifvit beskärdt att åtnjuta fördelarne af en grundlig undervisning, sysselsätta sig med inlärandet af den latinska grammatiken; ty mycket längre skulle det icke hafva kommit vid de tre årens slut, oaktadt en tredjedel af lärotimmarne åtgått för detta ämne. Med allt erkännande af latinets förträfflighet ur pedagogisk synpunkt tror jag, att det vunna resultatet af en dylik bildningskurs skulle befinnas alltför dyrköpt vid betraktandet af den känbara förlust, som derunder uppstått genom ett till två tredjedelar af hela lärotiden inskränkt studium af öfriga ämnen, bland hvilka ett och annat åtminstone, t. ex. ett modernt språk eller matematiken, måste tillerkännas tillräckligt formelt bildande kraft för vinnandet af en allmännare grad af odling. Jag kan icke underlåta att här anföra Komiterades ord rörande pedagogierna, såsom efter min mening med fullt lika rätt tillämpliga på de tre lägsta klasserna inom elementarläroverket: »Befrias dessa elementarläroverk från latinundervisningen, hvilken för deras fleste lärjungar måste anses ändamålsvidrig, då den endast såsom förberedande för en högre elementarbildningskurs försvarar sin plats i skolans lägsta klasser, så skola dessa läroverk härigenom blifva i tillfälle att odeladt egna sitt arbete åt meddelande af sitt inskränktare bildningsmätt, och resultatet af detta arbete utan tvifvel blifva långt mera tillfredsställande, än det hittills befunnits.»

Ännu tydligare torde det obilliga eller åtminstone mindre ändamålsenliga i en sådan läroplan framstå vid betraktandet af den fördelning af undervisningstimmar åt de särskilda språken, som blifvit föreslagen för reallinien i dess helhet. Denna linie göres af Komiterade normalt sjuårig. Under dessa sju år har hela linien i hvarje vecka sysselsatt sig: med latin 30 timmar, med tyska 18, med engelska 12 och med franska 6. Det är lätt att fatta, att den insigt i de för en yngling på den reala linien så viktiga moderna språken, som efter ett dylikt ringa studium kan vinnas, ingalunda skall befinnas tillfredsställande; och svårligen kan den *verkliga* bristen på nöjaktig kunskap i dessa ämnen uppvägas af den större förmåga latinstudiet möjligen meddelat att en gång *kunna* afhjelpa denna brist. Dessutom är det nog

vanliga påståendet att de moderna språken lättare inhemtas efter ett förutgången studium af latinet endast i ett visst och ensidigt teoretiskt afseende samt, eller just i det afseende, som för dem, hvilka tidigare afsluta sina studier eller hafva valt den reala bildningslinien, eger den *minsta* betydelsen.

Med afseende såväl på de fordringar staten ställer på elementarläroverket, som ock på ett rättvist tillgodoseende af det bildningsbehof, som flertalet af dess lärjungar söker och eger att der få tillfredsstäldt, samt på grund af nu anförda skäl tillstyrker jag latinets uppskjutande till elementarläroverkets fjärde klass.

Härmed har jag ock uttalat min åsigt om oantagligheten af det förslag till läsordning, som blifvit af Komitens pluralitet förordadt, såsom bygd på införandet af latinet redan i första klassen. Men jemte detta förslag äro i Betänkandet behandlade och framställda äfven tvänne andra. Det ena af dessa, som der igenfinnes under bil. N. 1. 2. och hvars mest utmärkande drag är, att det genast i första klassen särskiljer den klassiska och den reala linien i språkundervisningen, under det den öfriga undervisningen göres för alla lärjungar gemensam, kan jag redan af det skäl, att det under nu varande förhållanden för dem och deras målsmän tillräckligt bekymmersamma valet af bildningslinier derigenom blifver än mer försvaradt, icke gilla, andra från detta förslag oskiljaktiga olägenheter att förtiga, dem Komiterade utförligt framhållit. Det andra, under bil. O. 1. 2., enligt hvilket undervisningen i de tre nedersta klasserna är för alla fullständigt gemensam, tyskan det enda i dessa klasser förekommande främmande språk, latinet och franskan i den fjärde klassen inträda som alternativa ämnen, grekiska språket uppskjutes till den sjette klassen och de båda linierna från och med denna klass erhålla en till det mesta skild undervisning, är åter så i väsentliga punkter öfverensstämmande med den läroplan jag håller för den mest ändamålsenliga, att de många och betydande företräden, hvilka Komiterade ansett detta förslag ega, till och med framför deras eget, äfven måste tillkomma denna. Jag anhåller derföre att i korthet få påminna om de fördelar Komiterade anse det sistnämnda förslaget medföra: 1) en fullständigt gemensam undervisning genom elementarläroverkets nedersta klasser, hvarigenom en betydande besparing af lärarekrafter uppkommer; 2) en sådan modifikation af läroplanen, som utan väsentlig rubbning af elementarläroverkets närvarande organisation låter sig genomföras; 3) ett tillfälle för alla, som önska sig ett bildningsmått öfver folkskolans, att erhålla en likartad bildning vid samma slags läroverk, hvarigenom bör åstadkommas en välgörande inverkan på sam-

fundsandan; 4) möjlighet för lärjunge att, efter genomgående af de tre första klasserna, utgå i lifvet med en någorlunda afslutad bildningskurs, utan att hans tid blifvit upptagen med något för honom jemförelsevis ej oundgängligt ämne; samt 5) valet mellan de olika slagen af elementarbildning, den klassiska och den reala, uppskjutet till en tid, då efter några års skolgång ynglingens anlag och förmåga hunnit pröfvas.

Med undantag af den hufvudanmärkning mot detta förslag, som Komiterade anfört, att det nemligen icke gör latinet till grundläggande läroämne för språkundervisningen äro de öfriga anmärkningarne sådana, att de icke med skäl skola kunna riktas mot den af mig antydda läroplanen. Jag utbeder mig att i detta afseende särskildt få framhålla den fasta och koncentrerade ställning, som efter denna plan latinet finge intaga, hvarigenom, efter min öfvertygelse, studiet af detta ämne, långt ifrån att lida afbräck, skulle skötas med större kraft och mera framgång än såväl efter nu gällande, som efter den af Komiterade föreslagna läsordning.

Att i Preussen högre realläroverk finnas, i hvilka latinet ingår som obligatoriskt läroämne, visar endast att läroverk finnas, der en bildning meddelas, som kallas real, men med lika skäl kunde kallas klassisk. En sådan bildningslinies gagnelighet är jag icke heller hugad att bestrida. Den utgör liksom en midt mellan den rent klassiska och rent reala och är hos oss icke någon nyhet. Den uppkom, då grekiska språket gjordes valfritt, och bör blifva af synnerligen stor betydelse för mängden af dem, som ämna sig in på embetsmannabanan. Latinet läses ända till kursens slut och till samma omfång som på den klassiska linien A; matematik och naturvetenskap erhålla ett så stort antal lärotimmar, att det inhemtade kunskapsmättet i dessa ämnen bör blifva tillfredsställande äfven i afseende på en realistisk elementarbildning. Den önskan Komiterade uttryckt om latinets utsträckning äfven till de högre klasserna på den reala linien, är således, om man mera fäster sig vid saken än namnet, uppfylld i afseende på de lärjungar, som på klassiska linien icke läsa grekiska.

Såsom en följd af latinets uppskjutande till fjärde klassen torde få anses grekiska språkets till den sjette. Någon olägenhet är här af icke att befara, om i denna och följande klasser ett nödigt antal lärotimmar åt detta ämne anslås.

14. *att kursafslutningar anordnas i tredje och femte klasserna.*

Om med kursafslutning får förstås den på ett visst lägre stadium af skolan till ett helt bragta sammanfattningen af insigter, erforderliga

för en viss grad af bildning, så visar det sig strax för hvar och en sakkunnig, att en sådan afslutning icke låter verkställa sig på hvarje stadium eller inom hvarje klass af läroverket. På många omständigheter, såsom inträdesåldern, inträdesfordringarna, de förekommande läroämnena m. m. beror det, om den ens någorstädes är verkställbar. Med tillämpning af de åsigter jag beträffande läsordningen uttalat, kan dock inom tvänne klasser — och just inom dem, der en kursafslutning torde vara af behovet mest påkallad — en sådan sammanfattning eller afrundning af studierna ordnas, utan att fortgången af undervisningen afbrytes eller det organiska sammanhanget inom det hela störes, nemligen i den tredje och den femte klassen. Och då erkännas bör, att just på dessa stadier af elementarundervisningen en afslutning redan finnes, såvidt en sådan med nu varande läroplan varit möjlig att genomföra, så kan här endast blifva fråga om att göra densamma mera verklig och bestämd.

Men *kan* under sådana villkor en kursafslutning verkställas, så *bör* den det äfven. Då undervisningen är till för dem, som undervisas, och icke tvertom, så synes det, med ledning af de i Komiterades Betänkande gjorda beräkningarne öfver lärjungeantalets minskning för hvarje klass, vara billigt, att samma fördel af en studiernas afslutning till ett visst mått, som lemnas *ett fåtal* vid dess afgang från läroverkets högsta afdelning, äfven beredes *det flertal*, som utgår från en lägre.

Med den fördelning af undervisningstimmarne, som jag i dessa klasser tänkt mig, bör en yngling, som från läroverkets tredje klass afgår, hafva inhemtat i der förekommande läroämnen hufvudsakligen följande:

i kristendom: den bibliska historien, efter lärobok och genom bibelläsning, samt katekesen;

i modersmål: en genom läse- och skriföfningar vunnen färdighet i svenska språkets riktiga behandling muntligen och skriftligen samt en häremot svarande insigt i dess formlära, efter lärobok;

i historia och geografi: kännedom om Sveriges historia från början till närvarande tid, om de europeiska ländernas fysiska och politiska geografi efter en något utförligare samt de öfriga verdensdelarnes efter mera inskränkt kurs;

i matematik: vana vid hufvudräkning; de fyra räknesätten i bråk och sorter, regula di tri med dess i dagliga lifvet vanligast förekommande användningar samt geometrisk åskådninglära med tillämpning på enklare planimetriska och stereometriska uppgifter;

i naturlära: öfversigt af djur- och vextrikets hufvudafdelningar och

viktigare grupper samt någon kännedom om förklaringarna af de vanligaste naturföreteelserna;

i tyska språket: språkets formlära efter lärobok samt genom läseöfningar och extemporalier vunnen förmåga att öfversätta lättare uppsatser.

I denna afslutning ser jag ett lämpligt och inom sig jemnväggande mått af bildning för alla dem, som ämna ingå vid mindre tillämpningsskolor eller genast börja, en verksamhet på det praktiska lifvets lägre områden. Det är derjemte tillräckligt högt satt, för att inom dessa områden förmå att bidraga till en allmännare intellektuel lyftning.

En dylik afslutning i den femte klassen är måhända ej i lika hög grad som den förra behöflig, men kan blifva det, då elementarläroverket kommer i den ställning till specialskolan och det praktiska lifvet, som den bör komma. Den är ej heller lika lätt verkställd, om den ock ej erbjuder synnerligen stora svårigheter. En yngling, som afginge från femte klassen, borde, förutom det mått af kunskap han medfört från tredje klassen, hafva inhemtat följande:

i kristendom: de bibliska böckernas och deras författares historia samt de viktigaste bibelställen, som stödja vår bekännelses läror;

i modersmål: öfning uti att redigt framställa sina tankar öfver lättare ämnen och att öfversätta enklare uppsatser från tyska och engelska språken samt en allmän öfversigt af Sveriges litteraturhistoria;

i historia och geografi: den allmänna världshistorien efter en kortfattad lärobok samt en utförligare kännedom om de icke-europeiska kulturländernas politiska geografi;

i matematik: lättare equationer af första graden med en obekant, geometri till ett omfång motsvarande Euclides fyra första böcker;

i naturlära: de fysiska och kemiska grundbegreppen såsom en inledning till stenrikets kännedom; grunddragen af läran om jordens byggnad och det allmännaste om vårt planetsystem och himlakropparne i öfrigt;

i tyska språket: en genom extemporalier vunnen färdighet att muntligt och skriftligt till tyska öfversätta vanliga framställningar och enklare uppsatser;

i engelska språket: samma kunskapsmått som i det tyska språket;

i franska språket: någon kännedom om språkets formlära och pronunciation.

För dem, som vid elementarläroverket söka ett något högre mått af allmän medborgerlig bildning torde denna afslutning blifva ganska välkommen. Det kunskapsförråd, som sålunda efter fem års studier

blifvit inhemtadt, kan med skäl anses såsom ett godt och tillräckligt omfattande underlag för en fortsatt intellektuel utveckling och för en allmän yrkesbildning. Genom det ansevärdiga timantal, som kan anslås åt det engelska språket i fjärde och femte klasserna, lika som ock genom detta språks relativa lätthet att lära, bör insigten i detsamma efter de tvänne årens kurs lätt blifva jemugod med den i det tyska språket. I båda språken bör genom den fortsatta öfningen med extemporalier en viss praktisk skicklighet kunna vinnas. Hvad beträffar afslutningen i det franska språket är med densamma endast det målet afsedt, hvilket dock ej bör underskattas, att förekommande franska ord må kunna rätt prononceras.

Hvad klassiska linien vidkommer, så skulle denna enligt läsordningen skilja sig från den reala endast deruti, att latinet intoge det engelska språkets ställe. Deraf följer väl att någon verklig afslutning på denna linie ej låter verkställa sig; dels derföre att latinet sjelft på detta stadium ej kan hafva nått någon slutpunkt, dels ock derföre att bristen på insigt i det engelska språket der hindrar jemvigten mellan ämnena. En afslutning på denna linie kan dock lätt nog umbäras, då det ojemförligt större antalet lärjungar här fortsätter studierna, och endast tillfälliga omständigheter afbryta dem för några få. Emellertid torde äfven den på denna linie åstadkomna afrundningen af studierna kunna anses som en passande afslutning för de ynglingar, hvilkas framtida yrke fordrar åtminstone *någon* insigt i det latinska språket.

15. att läseterminerna förlängas.

Härmed bör sammanställas Riksdagens uttalade önskan, att undervisningen vid landets offentliga elementarläroanstalter ej allenast måtte blifva den fullständigaste, som kan åstadkommas, utan att den måtte meddelas på ett sätt och under vilkor, som ej öfver höfvan anstränga lärjungarnes krafter.

Efter 1820 års skolordning var hela lärotiden för skola och gymnasium beräknad till 11 à 12 år. Denna tid förkortades 1856 till 9 år, ehuru kursernas mått blef detsamma eller ökadt. Ett år tillades 1859, men borttogs åter 1869 vid den första klassens indragning, så att nu 9 år äro för hela elementarkursens genomgående bestämda. Då de särskilda kurserna bibehållits oförminskade eller till och med i några ämnen gjorts större, och derjemte anspråken på insigternas beskaffenhet blifvit stegrade, så inses lätt, att, om samma fullständighet i undervisningen skall vinnas nu, som kunde vinnas förr, detta endast låter sig göra genom större bemödanden, ihärdigare ansträngningar. Den nioåriga

lärotiden är nemligen ganska knapp i förhållande till det arbete, som skall medhinnas, ej derföre, att den endast varar nio år, då den fordom sträckte sig ända till tolf, utan derföre, att hvart och ett af dessa läroår upptages till en allt för stor del af ferier. Det i lag bestända läsåret utgör 36 veckor, eller med afräkning af den ledighet, som under vårterminen inträffar, af $34\frac{1}{2}$. Jemför man skolans arbetstid hos oss med den i andra länder, så finner man, att läsåret innehåller i Frankrike 40, i Preussen $41\frac{1}{2}$, i Sachsen och Österrike 42, i Danmark, Baden, Holland och Belgien 43 samt i Bayern och Norge $43\frac{1}{2}$ veckor. Läsveckorna äro således i dessa länder 6—9 flere än hos oss, hvilket på en kurs af nio år gör från $1\frac{1}{2}$ till $2\frac{1}{4}$ läsår. Visserligen är hela skolkursen i alla dessa länder icke lika lång med den svenska; detta är händelsen blott i Norge, Frankrike, Sachsen och Baden. Med undantag af Preussen, der den är tioårig, är den ett år kortare än hos oss i Österrike och Bayern, men med 26—38 veckors större innehåll, 2 år kortare i Belgien, men med ungefär lika veckoinnehåll, och 3 till 4 år kortare i Danmark och Holland, men detta på grund af den högre inträdesåldern af 12—13 år och derefter lämpade inträdesfordringar. Det torde vara obestriddigt att det under sådana omständigheter endast med svårighet skall kunna lyckas för det svenska elementarläroverket att från sig dimittera ynglingar med ett kunskapsförråd och en utbildning, jemförliga med deras jemnåriges vid utlandets läroanstalter.

Komiterade, som ingalunda förbisett detta, hafva derföre föreslagit en förlängning af läsåret. Denna förlängning, i sig sjelf ringa, har dock genom den derjemte föreslagna förlängningen af ledigheten vid påsk blifvit högst obetydlig. Jag inser fullväl och aktar de skäl, som ställt sig emot en verkligare och större utsträckning af terminerna. Den utsträckta friheten från skoltvånget under den angenämaste årstiden, det uppfriskande deltagandet i den mångsidiga verksamhet, som rör sig utanför lärosalarne, hemmets välgörande inflytande på uppfostran — allt detta är ju ett godt, som man ej bör inskränka. För egen del skattar jag det ock så högt, att jag är villig att till stor del tillskrifva det förtjensten deraf, att den svenske ynglingen, som afgår från läroverket, trots det kortare läsåret, likväl i allmän mogenhet och sann bildning icke står efter andra länders. Men, är denna jemnställighet vunnen genom ett hopadt och öfver höfvan påskyndadt arbete under de jemförelsevis färre dagar lärotiden varar, så är vinsten utbekommen mot ett alltför högt insatspris och den blifver i längden omöjlig att erhålla äfven för detta.

Genom ett förlängdt terminsarbete göres veckoarbetet lindrigare

och följaktligen äfven dagsarbetet, som är det egentligen betungande. Att börja höstterminen före den 1 September och vårterminen före den 18 Januari anser jag ur flere skäl, hvilka åtminstone samfäldt ej sakna betydighet, mindre rådligt. Men då det är känt, att vid de större läroverken flere dagar i allmänhet åtgå vid höstterminens början och äfven en och annan vid vårterminens för inexaminerande och pröfvande af sådane ynglingar, som anmäla sig till intagning eller uppflyttning, samt att läsningen med allvar ej börjar förr än denna tid är förbi, så kunde terminernas början till gagn för det hela sättas tidigare, med skyldighet likväl för endast de ynglingar, som vilja intagas eller söka uppflyttning, att då infinna sig. Hvad beträffar terminernas slut tror jag, att den 20 December och den 20 Juni kunde som yttersta gränser bestämmas. Med bibehållande af den ledighet, som nu lemnas vid påsk och pingst skulle läsåret härigenom kunna förlängas med tre veckor och detta utan att de nu väl långa ferierna för de fleste lärjungarne förkortades med mera än två veckor.

Måhända vinsten häraf skall synas mången ej nog stor; men en större har jag ej velat sätta i fråga. För den, som besinnar, att hela lärokursen härigenom vunne fördelen af mer än en hel lästermin, skall den dock ej visa sig obetydlig.

Medelst en sådan anordning, hvarigenom läsåret bestämdes till 39 veckor och börjades ej tidigare än den 28 Augusti och afslutades ej senare än den 20 Juni, kunde ock möjliggöras ett villfarande af Riksdagens önskningsar i afseende så väl på undervisningens största möjliga fullständighet som dess meddelande utan sådan ansträngning, som måste blifva en följd af en för knapt tillmätt arbetstid.

Man skulle möjligen vilja invända, att genom en sådan åtgärd, utan tillräcklig anledning, skulle rubbas ett sedan lång tid bestående förhållande, hvars förmodade menliga inverkan ej vore fullt styrkt; att det varit vida enklare att låta de nu varande ferierna behålla sin längd och i stället nedsätta kunskapsfordringarna så i de särskilda klasserna, som i afgangsexamen; att vi icke behöfde följa andra länders föredömen, icke ens de med oss närbeslägtade Danmarks och Norges; att vi så i detta enskilda fall, som i allmänhet gjorde bäst uti att uteslutande se på och låta bestämma oss af våra egna och inhemska förhållanden samt närmast liggande intressen o. d. Jag vågar dock i en fråga, sådan som den förevarande, betvifla rättigheten af dessa invändningar. Läte vi dem eller dylika gälla såsom *bestämmande* åsigter vid skollagstiftandet, så skulle vi snart, så väl i afseende på allmän bildning, som

på det mått af förkunskaper, hvilket vår tid anser nödigt för fruktbringande fackstudier, sjunka ned från den jemnhöjd, der vi med heder stått och ännu hålla oss uppe bredvid de bildade folken, och inom kort mista förmågan att upprätthålla ett sjelfständigt vetenskapligt lif. Beroende i detta afseende skulle alstra beroende i andra; och slutföljderna kunna ej blott, de måste blifva beklagliga. Men böra vi, med afseende på den allmänna undervisningen, som är grundläggningen för all nationel bildning, verksamt och utan veklighet häfda vårt anseende bland de öfriga kulturländerna, så böra vi ock söka att göra det på ett sätt, som aflägsnar onödiga och vådliga ansträngningar.

16. *att den för intagning i elementarläroverkets första klass bestämda ålder af tio år nedsättes till nio.*

Af de beräkningar, som af Komiterade blifvit gjorda rörande förhållandet mellan lärjungarnes normal- och medel-ålder i de särskilda klasserna, synes det, att den senare i medeltal öfverskjuter den förra med något mer än halftannat år samt att särskildt i öfversta afdelningen medelåldern öfverskjuter normalåldern med nära två år. Anledningen härtill är förnämligast den, att lärjungarnes ålder redan vid första inträdet i skolan oftast öfverstiger normalåldern. Att detta åter icke kan bero på inträdesfordringarna, inses lätt; de äro snarare för lågt än för högt satta. Och den olikhet, som i afseende på inträdesåldern gör sig gällande inom olika landsdelar, bevitnar detsamma. Om således skälen dertill, att medelåldern öfverallt, ehuru i större eller mindre grad, öfverstiger normalåldern, till största delen äro att söka i omständigheter, som icke äro af läroverkets organisation beroende, så är dock sjelfva hufvudsaken, eller lärjungarnes för höga ålder vid afgang från skolan, i väsentlig mån beroende af skollagens föreskrift om inträdesålder af tio år. Denna föreskrift är icke gammal. Den förskrifver sig från 1869 och hänger tillsamman med den förhöjning i kunskapsfordringar för inträde i första klassen, som då bestämdes. Denna förhöjning var likväl i sjelfva verket icke större, än att den gamla inträdesåldern af nio år utan olägenhet kunnat bibehållas. Då det temligen allmänt visat sig, att föräldrar och målsmän önskat få insätta sina barn i skola tidigare än skolstadgan medgifver, och nioåringar ej sällan äro lika utvecklade till förstånds- och kroppskrafter som barn på tio eller elfva år, så ser jag icke något tillräckligt skäl, hvarföre det skulle förvägras föräldrar eller målsmän att för sina barn få åtnjuta fördelarne af en ordnad undervisning vid de allmänna läroverken, när de pröfvade tiden derfor vara inne.

Många nödgas nu, under afvaktan på den lagbestämda skolålderns inträde, att begagna sig af en privatundervisning, som antingen icke bringar någon fortgång i lärjungens studier eller ock sträfvar efter att göra honom skicklig till intagning i en högre klass och så ej sällan öfverlemnar ett redan öfveransträngdt barn åt skolan.

Genom den nu föreslagna nedsättningen i inträdesåldern skulle den normala åldern vid afgangsexamen, som nu å båda linierna är 19 år, nedsättas till 18 år på den klassiska och 17 år på den reala linien, och medelåldern, som nu är 21 år, sjunka till 20 på den klassiska och 19 på den reala linien samt antagligen och snart nog närma sig normalåldern, derest, i enlighet med hvad jag förut yttrat, undervisningen gjordes mindre ansträngande för de lägsta klasserna och särskildt i den första klassen begränsades till endast 4 lästimmar i skolan om dagen.

17. att den reala liniens kurs förkortas med ett år.

I likhet med Komiterade anser jag den klassiska liniens elementarkurs *icke* böra förkortas, icke heller behöfva det, då, i händelse den nyss föreslagna lägre inträdesåldern blefve den lagliga, öfvergången till universitetet skulle kunna ske redan vid 18 års ålder och i allmänhet väl komme att inträffa vid 19, en ålder, som flerstädes är satt som den normala och torde få anses såsom synnerligen lämplig. Äfvenså är jag med dessa fullt ense derom, att den reala kursen *bör* förkortas. Men jag är af skiljaktig åsigt rörande längden af denna förkortning. Genom att minska realliniens lärotid med två år har man, efter min åsigt, gjort det nästan omöjligt att bibringa de afgående lärjungarne ett kunskapsförråd, som skäligen kan anses motsvara ens de lägsta fordringar på högre real elementarbildning. Synnerligen märkbar skall bristen på en sådan visa sig i deras insigter i de moderna språken samt i fysik och kemi, allt ämnen, som för en yngling på den reala linien måste erkännas högvigtiga. Komiterade hafva också, såsom det synes, erkänt detta, då de föreslagit, »att godkänd afgangsexamen, aflagd vid sjette klassens slut, måtte, med undantag af rättigheten att inskrifvas vid universitetet, medföra samma kompetens, som nu åtföljer godkänd examen på reallinien». Jag medgifver att *desse* ynglingar icke äro för universitetsstudier mogna; men hyser den öfvertygelsen, att, till gagn för ett allmännare högre realstudium, de genom ett års längre kurs vid elementarläroverket kunna blifva det och derefter med lika rätt som klassiska liniens lärjungar böra få njuta fördelarne af den högre undervisningen vid universitetet. Visserligen är afgangsexamen

på den reala linien långt mindre vanlig än på den klassiska, men den har hittills uppehållits i ett någorlunda jemngodt anseende med den senare. Påtagligen skulle genom Komiterades förslag detta anseende sjunka och måhända bidraga till ett vanvårdande af den reala liniens studier, vida större än det man redan nu anser vara befintligt. Det är väl sant att i Betänkandet äfven förordats en längre, nioårig kurs för denna linie vid några läroverk, men troligt är, att högst få, om ens någon, skulle befatta sig med en tvåårigt längre elementarkurs, om med den i sjelfva verket intet annat vunnes än rättigheten att vid ett universitet inskrifvas.

Liksom desse ur sjetten klassen afgangne ynglingar skulle befinnas omogne för universitetet, så blefve de det äfven för de högre tillämpningsskolorna. Det är endast med svårighet, som en yngling nu efter afgangsexamen förmår tillfredsställa de inträdesfordringar, som Teknologiska Institutet ställer på honom; mycket mindre skulle han kunna det då.

Har man med denna tidiga afgangsexamen afsett, att hastigare bereda ynglingarne inträde i det industriella lifvets särskilda yrkesgrenar, så förmodar jag, att den avslutningskurs, hvilken, på sätt jag förut yttrat, kan beredas den femte klassens ynglingar, i allmänhet härtill skall anses fullt tillräcklig.

Då, enligt min åsigt, den reala liniens arbetstid icke bör upptagas af latinstudium, skall det blifva möjligt för denna linie att efter åtta års lärokurs utan synnerlig svårighet taga en afgangsexamen, som med fullt skäl berättigar till fortsatta studier så vid universitet, som vid högre reala tillämpningsskolor.

Riksdagen har slutligen anfört, hurusom det blifvit anmärkt:

att sammanförandet i samma läroverk såväl af skola och gymnasium, som ock af båda bildningslinierna, den klassiska och den reala, vållat, att åtskilliga läroverk blifvit så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid torde kunna nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särskildt å den reala linien;

att det vore önskligt, att skolan kunde så ordnades, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men deremot i de öfre, motsvarande de forna gymnasierna, kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att, om möjligt, dessa klasser frånskildes den öfriga skolan och upptoges i fristående, sjelfständiga läro-

verk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisning å den reala linien.

Den öfverfyllnad af lärjungar, som finnes vid åtskilliga läroverk, utgör onekligen en af de största olägenheter, med hvilka undervisningen der har att kämpa. Orsaken till detta onda — och ett ondt är det, ej blott ur rent pedagogisk synpunkt — är, efter mitt förmenande, icke att söka deri, att vid samma läroverk skola och gymnasium eller de båda bildningslinierna äro förenade, ty de fleste högre läroverk, der dock såväl högre och lägre klasser, som klassisk och real linie finnas tillsammans, äro *icke* öfverfyllda, under det att åtskilliga femklassiga äro det; och *om* också en sådan förening af läroverk och bildningslinier vore att anse såsom olämplig, så torde den i alla fall numera vara ganska svår att afskaffa, sedan de fleste fullständiga läroverk på den senaste tiden bekommit stora och dyra lärohus, och kommunerna, hvilka i större eller mindre mån bidragit till dessas uppförande, antagligen icke vilja ytterligare bekosta nya byggnader, blott för att åstadkomma en förbättring i ifrågavarande anordning. Den egentliga orsaken till öfverfyllnaden sökes med vida större skäl i det förhållandet, som väl utan öfverdrift må kallas orimligt, att våra läroverk, med undantag endast af Nya Elementarskolan, som till stort gagn för sin verksamhet fått sitt lärjungeantal uttryckligen begränsadt, nödgas mottaga huru stort antal inträdessökande som helst, utan afseende å undervisningens bästa och disciplinens upprätthållande, eller å lärarekrafternas tillräcklighet, ja icke ens å lärohusets förmåga att rymma de anmälde. Att detta skall verka menligt åt många håll inom läroverket är ej svårt att inse. De vanliga och mest omedelbara följderna här af, hvilka sedan merendels blifva bestående, äro anordnandet af parallelklasser, användandet af extra lärare för dessas skötande, ändrandet af läsordningen så ofta desse lärare ombytas, eller lärjungeantalet i de olika klasserna undergår någon väsentlig förändring, sammansläendet af lägre och högre afdelningar ej blott på samma, utan stundom också på olika linier, då hela behovet af ökade lärarekrafter ej kunnat tillgodoses, samt begagnandet af hyrda lokaler, någon gång långt aflägsna från läroverkshuset och vanligen saknande de egenskaper och utrustningar, som böra tillhöra ett skolrum. Men de menliga följderna af det obegränsade tillträdet stanna ej vid de läroverk, som blifvit utsatta för ett sådant; de sträcka sig äfven i annau form vida omkring till andra läroverk, synnerligen de närmast belägna lägre. Under det nemligen de förre, som utgöra ett fåtal, icke förmå trots den rika utrustning med ordinarie lärare, som i allmänhet är dem gifven, meddela erforderlig undervisning åt alla sina lärjungar,

med mindre de erhålla extra lärare, och desse, ehuru det årliga anslaget för deras aflönande uppgår till 44,000 Rdr, icke för denna summa kunna anskaffas till behöfligt antal, äro bland de senare, som utgöras af de fleste högre och nästan alla de lägre läroverken, flertalet ej ens till hälften försedt med det antal lärjungar, som der kunde erhålla undervisning af de lärare, hvilka vid hvart och ett af dem finnas anstälde och hvilkas antal icke kan minskas *derför*, att läroverket är mindre besökt, såvida der en ordnad och lagenlig undervisning skall lemnas åt hvarje klass utan afseende på hans storlek. Så bidraga våra fleste läroverk att i detta hänseende åskädliggöra skadligheten af ett för mycket eller för litet: somliga, till hvilka ett stigande förtroende från allmänhetens sida sammandragit ett alltför stort antal lärjungar, förmå omsider icke att upprätthålla sitt förvärfvade anseende under kampen mot de vexande svårigheterna; andra, saknande den uppmuntran och de tillfällen att utveckla en större verksamhet, hvilka för såväl lärare som lärjungar äro lifsvilkor, sträfva fåfängt att inom skolan hålla uppe ett intresse, som utifrån ej lyckas vinna erkännande.

För att undanrödja dessa högst väsentliga olägenheter hafva Komiterade föreslagit, att för hvarje klass måtte bestämmas ett högsta antal lärjungar, som der finge undervisas. Genom en sådan åtgärd, hvilken visserligen synes helt enkel och lätt verkställbar, men som i sjelfva verket är förknippad med många svårigheter, skulle troligen den största fördel, som genom lagstadgande kan tillskyndas elementarläroverket, beredas detsamma. Obestriddig skulle denna fördel visa sig i den vunna möjligheten att endast med ledning af läsordningen en gång för alla bestämma lärarnes antal och tjänstgöringsskyldighet vid samtliga läroverken; i det minskade behovet af extra lärare, till båtnad ej mindre för statskassan än för undervisningen; i lättheten att uppgöra en efter lärjungarnes utvecklingsgrad väl afpassad och ändamålsenlig arbetsordning; i fastheten af lärarepersonalen och den dermed sammanhängande större ansvarigheten för undervisningens rätta bedrivande, samt dessutom i den kraftiga väckelse, som efter all anledning häraf skulle framkallas hos lärarne, att i skolan icke intaga andra barn än dem, som vore dertill fullt berättigade, hvarigenom många dels ännu otillräckligt förberedda, dels till studier mindre dugliga skulle, till gagn för sig sjelfva och för det allmänna, i tid afhållas ifrån att vid elementarläroverken hindrande inverka på undervisningens jemna och regelbundna gång.

Hvad beträffar de båda andra nu ifrågavarande punkterna rörande gemensam undervisning för de lägre klasserna och liniernas åtskiljande

i de högre, så framgår redan af hvad jag förut antydt, att jag häruti delar Riksdagens åsigt.

I öfverensstämmelse med hvad jag nu yttrat, anser jag således för undervisningens ändamålsenliga ordnande jemväl nödigt,

18. att ett högsta antal lärjungar för klass bestämmes.

Det af Komiterade som maximum föreslagna lärjungeantalet af 40 i de fem lägre och 30 i de fyra öfre klasserna anser jag vara väl beräknadt. Vid de flesta läroverk kan man antaga, att detta antal i verkligheten ej kommer att nås, och detta till fromma för undervisningen, för hvilken, om endast *dess* fördelar afsåges, ett lägre antal väl vore önskligt. Då det emellertid är med åtskilliga svårigheter förbundet att sätta ett olika maximum för olika klasser, — t. ex. om i den femte klassen 40 ynglingar befunnes färdige och mogne för uppflyttning till den sjette, men denna klass egde att mottaga endast 30, — så anser jag, att det normala maximum bör sättas lika för dem alla och lämpligen kunna bestämmas till 36, hvarigenom de högre klasserna, der sällan öfverfyllnad är att befara, väl någon gång skulle befinnas mer än önskligt stora, men deremot de lägre, i hvilka antalet merendels förorsakar svårigheter, erhålla en behöflig och ofta till godo kommande begränsning.

Vore ett sådant maximum bestämdt, skulle ett tvåklassigt läroverk vara skyldigt att mottaga 72 lärjungar, ett treklassigt 108, ett femklassigt 180 och ett fullständigt 324. Jemför man med dessa siffror dem, som under sistlidne hösttermin betecknade lärjungeantalet vid de särskilda elementarläroverken, så finner man: att vid de 8 tvåklassiga läroverken, som tillsammans kunde mottaga 576 lärjungar, endast 213 voro inskrifne, samt att med undantag af ett enda, der antalet uppgick till 37, samtliga de öfriga hade ett lärjungeantal, som understeg hälften af maximum-antalet; att vid de 16 treklassiga läroverken, hvilka skulle kunna mottaga 1,728, endast 686 lärjungar funnos och att 13 af dessa läroverk ej voro till hälften fyllda och de öfriga 3 föga derutöfver; att vid de 21 femklassiga läroverken, hvilka skulle kunna mottaga 3,780 lärjungar, 2,284 undervisades och att, om man från dessa läroverk undantager fyra belägna i Stockholm, hvilka voro öfverfyllda och genom inrättandet af ett nytt femklassigt läroverk torde lämpligast kunna från denna olägenhet hjälpas, de andra utom två, vid hvilka lärjungeantalet uppgick till något öfver 100, ej egde hälften af det högsta antalet; samt att vid de 31 högre läroverken, hvarest tillfälle till undervisning kunde beredas åt 10,044 lärjungar, 8,720 voro intagne, att 20 af dessa läroverk hyste

ett mindre antal lärjungar än 324, men att deremot 11, af hvilka det minsta hade 332 och det största 514, voro öfverfyllda.

Af Sveriges 76 elementarläroverk är det alltså endast 11 eller — om man äfven vill inräkna de fyra femklassiga läroverken i Stockholm — 15, som med afseende på lärjungeantalet i samtliga klasserna lida af ett för stort tillöpp af lärjungar. Hela antalet af de lärjungar, som vid dessa läroverk under sistlidne hösttermin voro intagne, uppgick till 5,679 eller nära hälften af totalantalet vid samtliga elementarläroverken. Denna hälft tränges alltså vid 15 läroverk, under det att den andra hälften sparsamt är spridd vid de öfriga 61. Med den lärareutrustning våra nu varande läroverk ega skulle 16,128 ynglingar, om de vore jemnare fördelade, vid dem kunna erhålla undervisning, utan att försaka öfverfyllnad. För det nu befintliga totalantalet 11,903, så fördeladt som nu är förhållandet, äro hvarken lärarekrafter eller på vissa ställen lär verksbyggnader tillräckliga.

Det behöfver ej sägas, att meningen med denna beräkning ej kan vara, att efter densamma en fördelning af lärjungarne läroverken emellan skulle bestämmas så, att öfverflödet i det ena skulle fylla bristen i ett annat; liksom det är klart, att, om t. ex. södra Sveriges samtliga läroverk vore öfverfyllda af lärjungar, någon hjälp mot detta missförhållande ej vore att vinna i den omständigheten, att möjligen norra Sveriges samtidigt stode nästan tomma. Men såsom en allmän öfersigt af lärjungarnes nu varande fördelning vid läroverken och såsom en förberedande kalkyl torde denna beräkning ej sakna betydelse; och det är med ledning af densamma som jag vill försöka visa, hvad som i förevarande angelägenhet kan och bör åtgöras.

Alla de lägre läroverken äro med undantag af Stockholms femklassiga så sparsamt besökta, att någon fara för öfverfyllnad der icke finnes för handen, ej heller är att förmoda på mycket lång tid. För överbefolkningen i de Stockholmska femklassiga läroverken finnes intet annat botemedel, enär de dem besökande lärjungarne till allra största delen äro hemma i hufvudstaden, än inrättandet af nya läroverk, hvarför jag också anser inrättandet af ett nytt femklassigt läroverk härstädes i förening med ett realgymnasium behöfligt. Derigenom blefve åtminstone för den närmare tiden det nu ganska kännbara behofvet af en läroanstalt för lägre elementarbildning i hufvudstaden väsentligen till godo sedt. Bland rikets högre elementarläroverk är det, som nyss blifvit nämndt, endast 11, som ega ett lärjungeantal, öfverskridande 324 — jag förbigår här det icke ovanliga förhållandet, att vid läroverk med betydligt mindre totalantal en eller annan klass kan vara mycket öfver-

fyld. Det är just dessa elfva läroverk, som ådraga staten den största kostnad så väl genom det stora antal ordinarie lärareplatser, hvilka der efter hand blifvit inrättade, som ock genom den mängd af extra lärare, som måste beviljas dem för undervisningens tillbörliga upprätthållande; och, detta oaktadt, kämpa dessa läroverk årligen med svårigheter i afseende på undervisningens anordnande, hvilka för de öfriga läroverken äro i större eller mindre mån främmande. Genom att bestämma ett maximiantal, som vid hvarje läroverk egde att åtnjuta undervisning, skulle således en vinst icke blott i ekonomiskt, utan ock i pedagogiskt afseende uppkomma. Men härigenom skulle ock inträde förvägras åtskilliga skolbarn, hvilkas föräldrar eller målsmän af ett eller annat skäl önskade deras intagning just här och icke vid något annat läroverk. Vore nu desse bosatte inom eller i granskapet af den kommun, hvarest ett sådant, mycket besökt läroverk vore beläget, så skulle helt visst en föreskrift, hvarigenom de nödgades sända barnen hemifrån till mera aflägsna läroanstalter, med skäl synas dem hård. Och tvifvelsutän vore den det ock, om den utan afseende å denna eller andra lika bevekande omständigheter tillämpades. Så är dock ingalunda min afsigt. Den fara man här möjligen tror sig skönja skall, jag har full anledning att förmoda det, vid närmare skärskådande försvinna och befinnas temligen obetydlig.

Om föräldrar och målsmän för sina barn mer allmänt, än nu är fallet, begagnade sig af de dem närmast liggande läroverken, i stället för att sända dem förbi dessa till ett aflägsnare, för tillfället mera ansedt, så skulle föga anledning till klagomål öfver vissa läroverks överbefolkning finnas. Men till dessa mera anlitate sända de barnen, väl någon gång af brist på förtroende för det närmare läroverket, oftare dock derföre, att de vilja hafva dem redan från början intagna vid det läroverk, der de blifva i tillfälle att både begynna och afsluta sin elementära lärokurs, och kanske oftast af betydligt mindre giltiga anledningar. Att på dessa förhållanden fästa allt det afseende, som kan stå tillsamman med statens och undervisningens bästa, är tillbörligt; men att *emot* detta låta dem gälla för tillfredsställande af enskildes önsningar eller anspråk, lär icke kunna anses tillbörligt. Och emot statens och läroverkets bästa stridande är det onekligen att låta den förre få vidkännas de betydliga kostnader och det senare de kända olägenheter, som äro oskiljaktiga från upprättandet af parallelklasser, hvilket åter är den gifna följden af det obegränsade tillträdet till skolan.

Att öfverfyllnaden vid de mest besökta läroverken i högst väsentlig mån beror på det alldeles fria tilloppet af lärjungar från andra och

ofta mycket aflägsna håll, synes af följande tabell, som utvisar för sistlidne hösttermin, huru stor del af hela lärjungeantalet vid hvart och ett af de upptagna läroverken, som tillhörde dettas egna område, och huru stor del åter, som från andra orter dit tillkommit:

L ä r o v e r k	Hela lärjunge- antalet	Från eget område	Från andra områden
Upsala	482	345	137
Linköping	405	344	61
Skara	354	249	105
Örebro	488	337	151
Wexjö	381	305	76
Jönköping	493	331	162
Lund	416	312	104
Malmö	332	297	35
Göteborg	514	370	144
Kalmar.....	408	375	33
Karlstad	415	340	75

Om de summor, som utvisa lärjungarnes antal från dessa läroverks egentliga områden, minskas med 15, ett tal, som vid de anförda läroverken öfverhufvud motsvarar antalet i de fyra öfre klasserna af realister, hvilka, då afsedt är att de skola erhålla särskild undervisning, icke böra i denna beräkning medtagas, så befinnas de dels understiga, dels, med undantag af tvänne, obetydligt öfverstiga talet 324 eller det tal, som skulle blifva maximum för de enkla fullständiga läroverken. Men denna minskning, i sig sjelf ringa, är äfven af underordnad vikt i förevarande fråga, enär den träffar de högre klasserna, der redan nu öfverfyllnad mera sällan inträffar och den helt säkert alldeles skall uteblifva, om en tillbörlig gräns sättes för antalet i de lägre. Af långt större betydelse blir *den* minskning, som otvifvelaktigt skall uppkomma genom det noggrannare upprätthållandet af inträdesfordringarna, hvilket måste blifva en lika gifven, som för hela undervisningen helsosam följd af bestämmandet utaf ett maximiantal lärjungar för klass. Det säger sig nemligen sjelft att, om endast en viss del af de inträdessökande der får mottagas, en efterlåtenhet i afseende på de lagligen bestämda fordringarna för intagning desto mindre kan komma att ega rum, som den i många fall skulle verka till förfång för dem, som vore fullt berättigade att i skolan intagas.

Då det emellertid lätt kunde hända, att ett större antal, än det föreskrifna, vid ett intagningsförhör befunnes ega erforderliga insigter för inträde i skolan, så torde vissa bestämmelser böra lemnas till efter rättelse för vederbörande, huru vid sådant fall de egde att förfara, och synes mig i detta afseende böra iakttagas, att bland de till inträde fullt berättigade de främst borde intagas, som egde sitt hem i den kommun, der läroverket vore beläget, sedan de, som bodde inom det läroverket tillhörande område, allt efter deras högre ålder, och slutligen äfven af de utom detsamma boende den först, hvilkens hemvist vore till läroverket närmare beläget. Skulle mot förmodan föreskriften om ett begränsadt lärjungeantal föranleda hinder för mottagande af en eller annan af områdets egna skolbarn, må åt Eforus eller Inspektor öfverlemnas att, på härom af Rektor gjord anmälan, afgöra, om, med afseende på för handen varande omständigheter, det likväl må finnas skäligt medgifva undantag från denna föreskrift, detta dock så, att deraf icke må tagas anledning till anställande af extra lärarebiträde. Der flerårig erfarenhet redan visat, att läroverket med iakttagande af ofvannämnda bestämmelser ändock skulle blifva otillräckligt för distriktets skolungdom, kunde, efter underdånig anmälan om förhållandet, nödiga parallelklasser anbringas, till dess nytt särskildt läroverk i orten inrättades.

En riktig tillämpning af dessa föreskrifter skulle medföra, att man högst sällan och då endast för en tid af ett år skulle nödgas vägra intagning i skolan af gosse, som, boende i läroverkets granskap, i öfrigt vore dertill berättigad. Ansåges emellertid detta medföra en för stor tidsspillan, och han således funne sig föranlåten söka inträde vid ett mera aflägsset läroverk, så inträffade i sådant fall ingenting annat, än hvad som i långliga tider temligen allmänt händt och ännu årligen händer med hela det antal af skolungdom, som har sitt hem på landsbygden på något större afstånd från läroverk.

Utan att i någon mån vilja underskatta de understundom utan tvifvel rätt brydsamma förhållanden, hvilka till följd af ett bestämmande af maximiantal för klass skola inställa sig, anser jag likväl, att dessa förhållanden, utom det att de torde få anses öfvergående, skola befinnas sakna all afgörande vikt vid jämförelsen med de olägenheter och faror, hvilka på grund af det obegränsade tillträdet till de allmänna läroverken allvarsamt hota den offentliga undervisningen.

19. att undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam.

Det ofta berörda fullkomliga åtskiljandet af båda bildningslinierna redan från den tidigaste elementarundervisningen har onekligen åtskilligt,

som talar till sin fördel, åtminstone från undervisningens synpunkt betraktadt, enär denna utan alla medgifter och uppoffringar till förmån för mera främmande syften derigenom finge och kunde anordnas och meddelas just så, som de olika liniernas skilda mål, hvart för sig, det fordrade. Denna synpunkt förlorar dock mycket af sin betydelse, då erkännas måste, att den eger tillämpning endast på de ynglingar, som genomgå hela elementarläroverket eller annorstädes fortsätta de der började studierna; ty för dem, som efter några års skolgång afbryta dem — och dessa äro ingalunda få — är den läsordning visserligen icke den fördelaktigaste, som är uppställd med afseende på ett bestämdt och aflägst slutmål och som alltså från början gynnar endera liniens hufvudämnen på de öfrigas bekostnad. Dessutom försvåras, om icke omöjliggöres, anordningen med fullkomligt skilda linier genom den ganska betydliga kostnad, som med densamma blefve förbunden. Men, äfven om denna kostnad icke afsåges, och under antagande att de skilda liniernas läsordningar kunde göras fullt ändamålsenliga för den mängd, som i lägre klasser afbröto sina studier, skulle jag likväl på det högsta afstyrka en anordning af elementarundervisningen, hvarigenom densamma gjordes från början olika, d. v. s. meddelades på tvänne fullständigt skilda bildningslinier. Skälen härtill äro för mig följaktligen hvarken ekonomiska ej heller rent pedagogiska. De äro snarare sociala, men därför också, om de befinnas grundade, af desto större betydelse. Den klyfta, som ännu skiljer arbetarena på det teoretiska och praktiska — kanske rättare, på det humanistiska och reala — området från hvarandra och som ofta föranleder ömsesidigt lika obilliga, som ogrundade omdömen om fullt berättigade intressen och verksamheter, skulle genom en fullständigt skild uppfostran vid skolan visserligen icke minskas, utan helt visst vidgas till föga fromma för samhällsutvecklingen, medan deremot samfälda bemödanden och gemensamma syften, iakttagna och öfvade under den ålder, som är mest mottaglig för varaktiga intryck, icke skola förfela att i sin tid på den borgerliga sammanlefnaden och den allmänna samfundsandan öfva ett välgörande inflytande.

Med denna mening, hvilken ingalunda finner sig i strid med Riksdagens önskan om en gemensam undervisning för alla i de lägre klasserna och med de åsikter jag förut uttalat, låter sig ock väl förena att göra läsordningen så fullständigt och så länge för alla lärjungar lika, som af deras skilda slutsyften betingas. Efter en sådan läsordning kan undervisningen vara gemensam under de tre första åren i *alla* ämnen, samt, med undantag endast af *ett* ämne, äfven under de tvänne

följande åren, och sammanhållningen kan således anses vara utsträckt till fem klasser.

20. *att undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien.*

Hvad som mycket bidragit dertill, att den reala linien icke utvecklats sig med samma kraft som den klassiska, är den dels otillräckliga, dels derigenom ock alltför obestämda undervisning, som genom ogynnsamma och tvingande omständigheter fallit på hennes lott. Dessa omständigheter äro lätt angifna. För att i full öfverensstämmelse med nu gällande skolordning sköta undervisningen å båda bildningslinierna fordras ett anseeligt större antal lärare än det nu der befintliga, oafsedt det särskilda lärarebehof, som genom klassernas öfverfyllnad kan komma i fråga och som man söker afhjelpa genom användande af extra lärare. Så erfordras för båda liniernas tillbörliga undervisning vid ett treklassigt läroverk minst 120 lärotimmar i veckan, vid ett femklassigt 230 och vid ett högre fullständigt 480, i dessa tal icke inberäknade de siffror, som å läsordningen angifva välskrifnings- och teckningstimmarne, hvilka dels böra, dels ock kunna uppehållas af en öfningslärare. Om också den lagligen högsta undervisningsskyldigheten utkräfves af rektor och lärare, kunna vid ett treklassigt läroverk endast 88 timmar i veckan erhållas, vid ett femklassigt endast 180 och vid de högre läroverken i allmänhet ett högst otillräckligt antal. Att detta icke med en gemensam siffra kan bestämmas, har sin grund deri, att dessa läroverk äro försedda med ett högst olika antal lärare. Under det sålunda några af dem äro försedda med så många ordinarie lärare, att de skulle kunna fullt nöjaktigt meddela den erforderliga undervisningen åt båda linierna, derest icke just dessa läroverk vore synnerligen besvärade af parallellklasser, för hvilka sällan ett fullt tillräckligt antal extra lärare kan anskaffas, är den allra största delen af dem icke så utrustad. Det högsta antal ordinarie lärare, som finnes vid något af våra högre elementarläroverk, rektor oberäknad, är 24, det minsta 11. Är det förra antalet jemt och nätt tillräckligt, så är det senare det icke ens till hälften. När nu inträffar — och det inträffar hvarje termin och vid hvarje läroverk, der båda linierna äro besökta — att bristen på lärarekrafter gör sammanslagning af klasser och af linier nödvändig, så är det den reala linien, som får sitta emellan af det enkla och äfven under sådana förhållanden giltiga skälet, att olägenheterna af den nödtvungna anordningen derigenom drabba så få af skolans lärjungar, som möjligt. Och

fåtalet är nästan alltid att träffa på den reala linien. Hvarför det så förhåller sig, torde icke vara nödigt att här söka utreda. Ett bland de troligen många skälen är, såsom jag förmodar, det, att föräldrar och målsmän äro angelägna att få sina barn intagna på den linien, på hvilken de funnit undervisningen bäst ordnad.

Skall den reala linien, om också framgent mindre besökt än den klassiska, kunna blifva skött med samma allvar och framgång som denna, så måste den blifva tillförsäkrad en lika god undervisning; och en sådan anser jag ej kunna med säkerhet åstadkommas med mindre den blifver skild från undervisningen på den klassiska linien och skött af egna lärare, hvilka med ett lefvande intresse för den reala bildningens betydelse och utveckling nitälska för denna linies höjande. Genom de goda resultat, hvilka här af äro att förvänta, och genom den under sådan förutsättning synnerligen stora förmånen af längre betänketid, innan valet af linie behöfver göras, skola utan tvifvel många, som under andra förhållanden valt den klassiska linien, finna sig hågade att inhemta sina insigter på den reala.

De åtgärder rörande elementarundervisningen, hvilka jag nu omförmålt, betinga äfven åtskilliga yttre förändringar af och anordningar vid elementarläroverken, nemligen:

21. *att de tvåklassiga elementarläroverken indragas eller utvidgas till treklassiga.*

Af de elfva tvåklassiga elementarläroverk, som för närvarande finnas, äro fyra belägna i Stockholm. Ett af dessa, ehuru ännu i staten qvarstående såsom tvåklassigt, har likväl, såsom sådant, upphört och sammansmält med det femklassiga läroverket på Ladugårdslandet; två andra äro icke vidare besökta af några lärjungar, och det fjerde, som visserligen ännu fortsätter sin verksamhet, torde, liksom det först nämnda, lämpligen kunna uppgå uti det nya femklassiga läroverk, hvars behöflighet för hufvudstadens stora antal lärjungar jag förut sökt ådagalägga, och hvilket tillika borde tjena såsom underlag för ett realgymnasium. Dessa fyra tvåklassiga läroverk anser jag för den skull böra upphöra.

Af de öfriga sju äro tre, nämligen de i Ronneby, Sölvesborg och Treleborg, belägna i synnerligen folkrika trakter och skulle, om de ut-

vidgades till treklassiga läroverk, helt visst blifva vida mer anlitade än hittills, till gagn ej blott för den i och omkring dessa kommuner bosatta ungdom, utan ock för de närbelägna högre elementarläroverken, der lärjungeantalet, redan stort, är i stigande. Likasom jag derföre håller före, att dessa läroverk böra utvidgas till treklassiga, anser jag också, att enahanda förändring bör försiggå med de återstående fyra, i Vernamo, Marstrand, Strömstad och Örnsköldsvik, ehuru af andra skäl. Dessa kommuner ligga nemligen i landsdelar, hvilka dels äro med läroverk sparsamt försedda, dels ega mindre lätta kommunikationsmedel, hvarföre tillgängligheten till den offentliga elementarundervisningen der skulle betydligt försvåras, om dessa läroverk helt och hållet indroges. Att åter låta dem, så väl som de förut nämnda, fortfarande behålla den mellannatur af folkskola och elementarläroverk, hvilken de hittills egt, skulle visserligen göra dem något mindre kostsamma, men också mycket mindre användbara och gagneliga, enär den för inhemtandet af den allmännaste medborgerliga bildningen särskildt afsedda och viktiga afslutningen af studier, hvilken först i den tredje klassen står att vinna, derigenom gjordes omöjlig.

22. *att pedagogien i Engelholm förändras till treklassigt elementarläroverk.*

Denna pedagogi blef år 1865 från enklassig utvidgad till tvåklassig. Undervisning meddelades derefter i tre klasser och med lärokurser, motsvarande dem, som erfordras för inträde i femte klassen. Detta gjordes möjligt derigenom, att vid skolan anställdes en tredje lärare, hvilkens aflöning bekostades af staden. Oaktadt staden senare sett sig nödsakad indraga arvodet till extraläraren, hafva likväl de högre kurserna blifvit genomgångna förmedelst privat undervisning meddelad af lärarne. Nyligen har ett läroverkshus blifvit uppfördt, hvars kostnad, tomten oberäknad, uppgår till 20,000 Rdr och som erbjuder tillräckligt utrymme för tre klasser. Med afseende härå och den starkt befolkade ortens behof af en fullständigare elementarundervisning för sin ungdom, ett behof, som ådagalägges genom talrikheten af de lärjungar, hvilka under de senare åren besökt pedagogien och hvilka för närvarande uppgå till ett antal, högre än antalet vid någon annan pedagogi och äfven högre än det vid flera treklassiga läroverk, anser jag mig, jemväl med afseende å Stadsfullmäktiges, af Domkapitlet förordade, framställning, ega all anledning tillstyrka denna pedagogis förändring till treklassigt elementarläroverk, hvars lärares aflöning komme att, om mitt

följande förslag till stat för elementarläroverken vinner Eders Kongl. Maj:ts bifall, utgå af det nu varande anslaget till sist nämnda läroverk, dock så att icke deraf borde föranledas minskning i anslaget till *pedagogier och folkskolor*, enär detta anslag visat sig otillräckligt för sitt ändamål.

23. att läroverket i Piteå uppföres bland de femklassiga elementarläroverken.

Vid den reglering, som 1858 genomfördes med afseende på elementarläroverken, blef Piteå vid den tiden femklassiga läroverk, som alltifrån 1622 bibehållit ungefär lika omfång och verksamhet, inskränkt, och två af dess dåvarande fem lärare förflyttades till Luleå. Vid följande riksdag väcktes förslag att läroverket skulle utvidgas och blef detta förslag med det vilkor bifallet, att Piteå stad framgent skulle bekosta aflöningen till en af de två lärare, hvilka för utvidgningen af läroverket ansetts nödiga. Sedan dess har läroverket verkat såsom femklassigt, men likväl kvarstått i rikets stat såsom treklassigt. Detta förhållande har särskildt för öfningslärarne känts hårdt, enär de, underkastade den vidsträcktare tjänstgöring, som tillkommer de femklassiga, endast få uppbära den mindre aflöning, som är anslagen åt de treklassiga läroverkens öfningslärare.

Då icke något skäl finnes, hvarföre Piteå läroverk skall göra ett undantag från de öfriga lägre elementarläroverken, och då det nästan oafbrutet såsom femklassigt verkat, så torde det ock, såsom sådant, i alla afseenden böra jemställas med de öfriga femklassiga elementarläroverken, hvarför erforderliga medel skulle, på sätt jag vidare skall söka utreda, kunna beredas af det redan befintliga anslagsbeloppet till elementarläroverken.

24. att fullständiga reala elementarläroverk inrättas i Stockholm och Sundsvall,

under förutsättning att båda dessa kommuner finnas villiga att bekosta de för inrättandet af ifrågavarande läroverk nödiga lokaler.

Hvad beträffar det reala läroverket i Stockholm utbeder jag mig att få erinra, hurusom i underdånig skrifvelse med anledning af Kongl. Maj:ts 1870 afgifna proposition rörande ordnandet af elementarläroverken i hufvudstaden efter en plan, som afsåg upprättandet af två på båda linierna fullständiga elementarläroverk, Riksdagen ifrågasatte, hu-

ruvida de äskade medlen borde företrädesvis användas till upprättande af ett nytt, på båda linierna fullständigt läroverk, och om icke åtskilliga missförhållanden uppkomme genom sammanblandningen af de klassiska och reala linierna vid samma läroverk, hvarigenom å ena sidan den reala bildningen hämmades i sin utveckling och derigenom icke kunde tillkämpa sig det erkännande den i och för sig förtjenade, å andra sidan äfven den klassiska linien lede. Hufvudsakligen instämmande i den mening, Riksdagen häruti framhållit, och delande den åsigt, som en af Komiténs ledamöter uttryckt, att i de städer, som hafva eller erhålla tvenne fullständiga elementarläroverk, det ena borde egnas uteslutande åt den klassiska, det andra åt den reala linien, anser jag de båda beslutade läroverken på Norrmalm och Södermalm böra göras endast på klassiska linien fullständiga samt ett nytt, på den reala linien fullständigt, inrättas. Då detta läroverk således borde mottaga samtliga de från den femte klassen vid hufvudstadens öfriga skolor utgående realister, som ämnade fortsätta sina elementarstudier, vore det i hög grad önskligt, om detta läroverk blefve förlagdt inom sjelfva staden, hvarigenom så väl vunnes ett centralt läge, som ock den härmed förenliga möjligheten att afhjelpa den öfverfyllnad, af hvilken Katarina läroverk lider och i annat fall äfven framgent, efter all anledning, komme att lida.

Hvad åter beträffar inrättandet af ett dylikt läroverk i Sundsvall, anhåller jag att få andraga följande. Den undervisning, som i de högre klasserna å den reala linien meddelas, har visserligen vid de flesta läroverk varit föga begagnad, men ingenstädes så ringa, som vid de nordligast belägna. Vid dessa läroverk, nemligen de i Luleå, Umeå, Östersund och Hernösand, hafva under de fem sista åren i medeltal funnits 12 realister i de fyra öfre klasserna, eller vid hvart och ett af dem 3 d. v. s. icke *en* lärjunge i hvarje klass. Under sist förflutna termin nedgick ytterligare realisternas antal i dessa klasser vid de nämnda läroverken till 6, eller hälften af medelantalet. Att till icke obetydlig kostnad för staten och till stor olägenhet för den undervisning, som *verkligen* begagnas vid dessa läroverk, underhålla en realinie, hvilken endast undantagsvis eger lärjungar, det torde kunna med skäl anses såsom mindre välbetänkt. Men då den vidsträckta landsdel, inom hvilken dessa läroverk äro belägna, billigtvis icke bör beröfvas tillfälle att inom sig erhålla undervisning äfven åt det fåtal af ynglingar, hvilka der egna sig åt de reala studierna, så har jag trott, att ett sådant tillfälle, till verkligt gagn såväl för dem, som för undervisningen, borde lemnas vid ett sjelfständigt realläroverk, inrättadt i en

stad, der det vore att förmoda, att den reala bildningen egde en högre uppskattning och hade att motse en större uppmuntran. Det är nemligen händelsen, att lärjungarnes antal i de öfre klasserna af den reala linien visat sig störst vid de läroverk, som äro förlagda i folkrikare städer med en mera betydande industriell eller kommersiell verksamhet. Om detta förhållande är att anse såsom ett lätt förklarligt, så innebär det också i afseende på det rätta anordnandet af den reala undervisningen en antydning, hvilken icke saklöst kan förbises. Då bland de norrländska städerna Sundsvall är den, som bäst torde lämpa sig för inrättande af ett högre realläroverk, har jag för den skull trots ett dylikt der böra förläggas.

I fråga om de medel, hvilka för inrättandet af sist nämnda läroverk blifva erforderliga, åberopar jag hvad jag i enahanda afseende under näst föregående två punkter anfört.

25. att reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken indrages och vid vissa af dessa läroverk ersättes genom sjelfständiga högre realklasser.

De förhållanden, hvilka i föregående punkt blifvit vidrörda, angående beskaffenheten af den reala linien vid de norrländska högre läroverken, äro, om ock icke fullt så anmärkningsvärda som vid dessa, likväl nog allmänt befintliga äfven vid de öfriga högre läroverken, för att berättiga ett ifrågasättande, huruvida icke samma åtgärder, hvilka jag vågat framhålla såsom ändamålsenliga med afseende på de nordligaste läroverken, skäligen borde vidtagas äfven beträffande de öfriga.

Vid samtliga de högre elementarläroverken meddelas, enligt lag, undervisning åt en fullständig reallinie. Lärjungarnes antal inom denna linies fyra öfre klasser har under flere år visat sig vara i aftagande. Det uppgick år 1868 till 406, 1869 till 390, 1870 till 375, 1871 till 343 och sistförflutna år till 318. Under dessa fem sista år har medelantalet varit 361. Fördeladt på de 31 högre läroverken lemna detta antal icke fullt 12 lärjungar åt hvarje läroverk och följaktligen icke fullt 3 lärjungar åt hvar och en af de fyra högsta klasserna. I verkligheten visar sig likväl fördelningen långt ifrån så utjmnad. Största delen af lärjungarne är församlad vid några större läroverk, och resten lemna alltså åt hvart och ett af de öfriga en ännu obetydligare qvot än 12.

Följande tabell torde tjena till ledning vid bedömandet af detta och några härmed sammanhängande förhållanden:

Öfversigt af medeltalet af lärjungarnes antal å reala linien vid de högre
elementar-läroverkens öfre klasser för åren 1868—1872.

Läroverk	Kl. 6.1	Kl. 6.2	Kl. 7.1	Kl. 7.2	Summa
Upsala	4	2.8	4.6	4.4	15.8
Geffe	4	2.8	2.6	2.2	11.6
Hudiksvall	1	0.8	0.6	0.6	3
Linköping	5	2.2	3	1.4	11.6
Norrköping	2.8	2.2	2.6	2.4	10
Vestervik	7.4	4.6	3.2	4.2	19.4
Skara	4	5.6	3.2	2.2	15
Venersborg	4.6	3.2	3	3	13.8
Strengnäs	0.8	2	0.8	0.6	4.2
Örebro	8.4	6.2	5.2	3.8	23.6
Nyköping	1.8	0.8	1	0.8	4.4
Vesterås	1	1.4	1	1	4.4
Falun	1.4	0.8	1.4	0.6	4.2
Vexjö	2.4	3.6	1.2	0.2	7.4
Jönköping	9	5.8	1.8	1.2	17.8
Lund	6	5	1.4	0	12.4
Malmö	4.8	4.2	3.8	1.2	14
Kristianstad	3	2.2	1.8	1.4	8.4
Karlskrona	9.8	7	5.2	2.6	24.6
Helsingborg	3.8	2.8	3.8	2.2	12.6
Göteborg	8.8	4	4.6	5.4	22.8
Halmstad	1.2	0.8	1	0.8	3.8
Kalmar	3.2	3.2	1	0.8	8.2
Karlstad	7.4	4.4	2.4	1.6	15.8
Hernösand	1	1	1.4	1.4	4.8
Östersund	0.4	0.4	0	0	0.8
Umeå	1.4	1.2	1	0.6	4.2
Luleå	0.8	0.8	0.6	0	2.2
Visby	3.2	2.6	2	2.2	10
Stockholms Gymnasium	15.6	9.4	6.8	4.4	36.2
Nya Elementarskolan	11.4		2.8		14.2
Summa	139.4	93.8	74.8	53.2	361.2

Att åt läroverk med en öfre reallinie så beskaffad, som den enligt denna tabell visar sig vara vid de flesta, anskaffa en uppsättning af lärare, beräknad efter de grunder, som skolstadgans läsordning gifver vid handen, kan visserligen anses vara för mycket fordradt. Det har icke heller skett. Icke ens något af de högre elementarläroverken eger enligt stat de lärarekrafter, hvilka under nuvarande förhållanden äro för undervisningens skötande å båda bildningslinierna erforderliga. Men en följd häraf har också måst blifva, att undervisningen hvarken räckt till för alla, eller kunnat på ett ändamålsenligt sätt bedrivas; och detta har isynnerhet träffat den reala linien. Det är svårt att afgöra, till hvilken grad bristen på lärare varit orsak *till* eller verkan *af* bristen på lärjungar på denna linie. Troligen hafva de ömsesidigt utöfvat en menlig inverkan på hvarandra. Men helt visst torde det vara, att, om undervisningen på den reala linien skall blifva och förmå uträtta, hvad den bör, så får den icke genom brist på nödiga lärarekrafter försvåras eller omöjliggöras. Anser man för den skull nödigt, att en fullgod och fullständig undervisning på den reala linien meddelas vid *alla* de högre läroverken, så måste också vid *alla* dessa läroverk ett erforderligt antal lärare — och såsom sådant också betydligt större än det nuvarande — anställas. Skulle en sådan anordning befinnas medföra allt för stora kostnader, kvarstår likväl den fordran, att hvarhelst — vid flere eller färre läroverk — en dylik undervisning skall meddelas, de yttre hindren därför undanröjas.

Det förut angifna medeltalet af lärjungar i de öfre realklasserna under de senare åren är icke större, än att det skulle kunna undervisas vid 3 à 4 läroverk, i stället för, som nu är händelsen, vid 31. Vid dessa få läroverk, hvilkas antal likväl ur andra grunder, dem jag inom kort skall angifva, borde ökas, blefve det möjligt, att för en vida mindre summa, än den, som nu utgifves för att vid alla de högre elementarläroverken upprätthålla en otillfredsställande undervisning på en reallinie, som oftast eger allför få, stundom ingen lärjunge, åstadkomma en fullständig och god undervisning åt en talrikare skara af lärjungar, lifvade af gemensamma intressen och sträfvanden och ofta satte i tillfälle att der praktiskt förbereda sig för den verksamhet, som en gång skall blifva deras. Visserligen vore härmed förenad en olägenhet för ett fåtal lärjungar, den nemligen, att de icke alltid vid det läroverk, som vore närmast beläget eller der de börjat sina studier, finge åtnjuta undervisning under de sista åren af sin elementarkurs; men denna olägenhet torde icke böra anses större än den, som nu drabbar den stora mängd, som för studiernas fortsättande nödgas resa en något längre

väg från hemmet än under de första skolåren. Tager man derjemte i betraktande, att denna olägenhet endast träffade den, som ville drifva sina realstudier längre än till och med den femte klassen — enär, hvarhelst en fjerde eller femte klass funnes, der också, enligt den läroplan, hvars hufvuddrag äro förut af mig omförmälda, tillfälle funnes till undervisning på hvilkendera bildningslinien som helst — och som icke vore boende i eller i granskapet af den stad, hvarest ett läroverk med högre realklasser vore förlagdt, så torde dess betydelse få anses ännu mindre. I alla händelser borde den uppvägas af den bättre och fullständigare undervisning, som erhöles.

Vid bestämmandet af de städer, i hvilka de ifrågavarande läroverken skulle förläggas, torde afseende främst böra fästas å det behof af en högre realbildning, som gjort sig inom de skilda orterna gällande och som kan anses ådagalagdt genom det talrikare antal lärjungar, hvilka vid der varande läroverk begagnat sig af undervisningen i realiniens högre klasser; dernäst vore äfven nödigt tillse, att ingen vidsträcktare del af riket ginge miste om ett sådant läroverk, der dess på reallinien studerande ungdom kunde bekomma en önskad utbildning. Med afseende härå har det synts mig, som skulle sjelfständiga högre realklasser, förutom vid de förut nämnda fristående realläroverken i Stockholm och Sundsvall samt det redan såsom sådant verkande läroverket i Westervik, lämpligast kunna inrättas vid de högre läroverken i Örebro, Göteborg, Malmö och Karlskrona, der de kunde jemte de i öfrigt från dem fullt åtskilda högre latinklasserna och de gemensamma underklasserna förenas under samme rektors tillsyn.

Om också, enligt nyss nämnda läroplan, en betydlig besparing i lärarekrafter vinnes derigenom, att liniernas åtskilnad först i den fjerde klassen begynner och i denna och följande klass endast i *ett* ämne gör sig gällande, så blir dock, enligt samma plan, en större lärarestyrka, än den nuvarande, för de öfre klasserna erforderlig, enär dessa erhålla helt och hållet skild undervisning. Den tillökning i lärarekrafter, som fördenskull blefve behöflig utöfver dem, som erfordrades för uppehållandet af undervisningen vid högre läroverk med endast latin-öfverklasser, skulle bestå i fyra lektorer och en adjunkt med en sammanlagd normalafflöning af 9,000 Rdr. Skulle vid samtliga de trettio högre läroverken — läroverket i Westervik afräknadt — det sålunda erforderliga lärareantalet anskaffas, på det att undervisningen å realliniens högre klasser måtte blifva fullt tillfredsställande, så blefve den årliga omkostnaden härfor 270,000 Rdr, häri ej upptagen den personliga löneförhöjningen, hvilken, lågt beräknad, kan antagas uppgå till en tredje-

del af denna summa, eller 90,000 Rdr. Om deremot, i öfverensstämmelse med hvad jag tillförene yttrat rörande anordnandet af den högre realundervisningen vid elementarläroverken, det skulle finnas lämpligt, att denna inskränktes till de angifna läroverken, så erfordrades — äfven i denna beräkning Westerviks elementarläroverk oupptaget — ett belopp af 54,000 i normal aflöning samt såsom personlig lönetillökning efter samma approximativa bestämning 18,000 Rdr, med hvilka summor det nu befintliga behovet af högre realbildning vid elementarläroverken, efter min öfvertygelse, skulle kunna väl tillgodoses.

Något fullgiltigt skäl att för närvarande utsträcka de högre reala läroverkens antal utöfver det nu angifna, hvilket måhända skall synas mången nog inskränkt, finner jag icke. Hvarje utsträckning i detta afseende, hvilken icke berodde på fullt antagliga grunder, skulle snart föra med sig en annan o. s. v., så att inom kort samma förhållande, som nu är rådande, återkomme; ty föga troligt vore, att den stora mängden af svagt besökta realläroverk skulle lyckas mera då, än nu, att erhålla ett tillräckligt lärareantal. På detta beror likväl i väsentlig mån hela realbildningen. Den vinst det enskilda läroverket tror sig göra, då det mot eftergiften af det behöfliga lärareantalet skaffar sig fördelen af en fullständig realundervisning, blir en verklig förlust för det allmänna. Å andra sidan säger sig sjelft, att der behovet af en sådan undervisning visar sig trängande, der bör också samma anordning vidtagas som vid de nyss nämnda läroverken.

26. *att åtskilliga rektorers och öfningslärares löneförmåner förändras.*

Rektorernes löner utgå för närvarande med följande belopp:

till rektor vid treklassigt läroverk	2,500 Rdr
till rektor vid femklassigt läroverk <i>utom</i> Stockholm	3,000 »
till rektor vid femklassigt läroverk i Stockholm, samt till rektorerna vid de högre läroverken i Westervik och Luleå	3,500 »
till rektor vid högre på båda linierna fullständigt läroverk	4,000 »

för samtliga desse rektorer, med undantag af dem vid Stockholms femklassiga läroverk, med rätt till personlig löneförhöjning enligt vissa fastställda bestämningar.

Då rektorernes aflöningar böra vara hufvudsakligen beroende af det större eller mindre arbete deras tjänst dem ålägger, och då detta arbete i väsentlig mån är bestämdt af läroverkets omfattning och lärjungarnes myckenhet, så har jag ansett att dessa aflöningar borde bestämmas sålunda:

till rektor vid treklassigt läroverk	2,500 Rdr
till rektor vid femklassigt läroverk	3,000 »
till rektor vid högre läroverk med mindre än 200 lärjungar och som icke vore konsistorieledamot	3,500 »
till rektor vid högre läroverk med 200 lärjungar och der- utöfver eller som vore konsistorieledamot	4,000 »
till rektor vid högre läroverk med både latin- och real- öfverklasser	4,500 »

med rättighet för rektorer vid de treklassiga läroverken att åtnjuta löneförhöjning enligt nu gällande bestämmelser, samt för öfrige rektorer att utöfver den för hvarje slag af läroverk bestämda rektorlönen erhålla ett personligt lönetillägg af 500 Rdr, sedan de såsom rektorer vid sådant läroverk i tio år med nit och skicklighet tjenstgjort.

Vid de endast på reallinien fullständiga läroverken fingo genom 1858 års reglering af elementarläroverkens stat öfningslärarne sina löneförmåner bestämda till lägre belopp än öfningslärarne vid de på båda linierna fullständiga läroverken. Endast läroverket i Vestervik återstår nu af det förstnämnda slaget, och aflöningarna till öfningslärarne derstädes utgå alltså med de ringare beloppen; men detta är äfven händelsen vid läroverket i Luleå, hvilket, ehuru det erhållit tillstånd att verka såsom ett äfven på klassiska linien fullständigt läroverk, likväl icke fått sig anvisade nödiga medel för höjande af rektors och öfningslärarens löner till likhet med dem vid de öfriga högre läroverken. Något skäl att för framtiden aflöna öfningslärarne vid dessa båda läroverk annorlunda än deras jemlikar vid de öfriga högre elementarläroverken finner jag icke, utan torde, då deras tjenstgöringsskyldighet är lika, enahanda löneförmåner böra dem tillerkännas.

Genom Cirkulärbrevet den 11 December 1863 hafva gymnastiklärarne såväl vid de högre som lägre läroverken erhållit förbättrade löner. Lärarne i sång och teckning vid de högre läroverken hafva visserligen mindre aflöning än gymnastiklärarne, men med afseende på den lindrigare tjenstgöringen och förmånen af tvänne löneavancementer torde deras löneförmåner kunna anses stå i ett lämpligt förhållande till gymnastiklärarnes. Deremot äro aflöningarna till lärarne i sång och teckning vid de lägre läroverken så knappa, att de äfven under tider, långt mindre dyra än de nuvarande, måste anses alltför otillräckliga, för att med dem duglige och nitiske lärare i allmänhet skulle kunna fästas vid läroverken. Den aflöning desse öfningslärare åtnjuta belöper sig vid de femklassiga läroverken till 175 Rdr och vid de treklassiga till 125 Rdr, utan rätt till löneförhöjning. Såväl med af-

seende på dessa aflöningsars ringhet, som på behofvet att vid de lägre läroverken erhålla fullt skicklige lärare med större tjenstgöringsskyldighet än hittills, anser jag nödigt, att sång- och teckningslärarnes löner bestämmas, utan löneavancement, vid de femklassiga läroverken till 450 Rdr och vid de treklassiga till 300 Rdr.

Om den nu i fråga satta anordningen af elementarläroverken komme till stånd, blefve något särskildt anslag för genomförandet af *nu nämnda* löneförbättringar icke nödigt, utan kunde det utgå af det nu varande anslaget till elementarläroverken, i den mån erforderliga medel under öfvergångstiden dertill blefve tillgängliga.

27. att slutligen för de särskilda läroverken följande normalstat bestämmes.

Om i den första klassen undervisningen i skolan hvarje vecka upptager 24 timmar, i de två följande klasserna 28 timmar samt i alla de öfriga 30 timmar i hvardera, så uppgå undervisningstimmarne antal för veckan

vid ett treklassigt läroverk till	80
vid ett femklassigt läroverk med tillägg af de timmar, som fordras för den skilda språkundervisningen, till	156
vid ett högre realläroverk till	246
vid ett klassiskt läroverk med tillägg af de timmar, som fordras för linien Bs skilda undervisning, till	312
vid ett läroverk med både klassiska och reala öfverklasser	402

Med iakttagande af förut förordade inskränkning i lärarnes tjenstgöringsskyldighet, och med det afdrag från nämnda skyldighet, hvilket skäligen kan medgifvas de lektorer, som tillika äro ledamöter i stiftsstyrelsen, fordras för undervisningens jemna och fullständiga uppehållande

vid ett treklassigt läroverk 1 rektor, 2 adjunkter och 3 öfningslärare,	
vid ett femklassigt läroverk 1 rektor, 5 adjunkter och 3 öfningslärare,	
vid ett högre realläroverk 1 rektor, 4 lektorer, 6 adjunkter och 3 öfningslärare,	
vid ett högre klassiskt läroverk med mindre än 200 lärjungar, och der lektorerne icke äro konsistorieledamöter, 1 rektor, 5 lektorer, 7 adjunkter och 3 öfningslärare,	
vid ett högre klassiskt läroverk med 200 lärjungar eller derutöfver, och der lektorerne icke äro konsistorieledamöter, 1 rektor, 6 lektorer, 7 adjunkter och 3 öfningslärare,	

vid ett högre klassiskt läroverk med lektorer, som äro konsistorieledamöter,

1 rektor, 6 lektorer, 8 adjunkter och 3 öfningslärare,

vid ett högre läroverk med både latin- och real-öfverklasser, och der lektorerna icke äro konsistorieledamöter,

1 rektor, 10 lektorer, 8 adjunkter och 3 öfningslärare,

vid ett högre läroverk med både latin- och real-öfverklasser och med lektorer, som äro konsistorieledamöter,

1 rektor, 10 lektorer, 9 adjunkter och 3 öfningslärare,

hvadan hela den sålunda erforderliga lärarepersonalen skulle utgöras af 76 rektorer, 208 lektorer, 387 adjunkter och 288 öfningslärare samt betingade ett sammanlagdt aflöningsbelopp af 1,158,500 Rdr, allt i öfverensstämmelse med den fördelning på de särskilda läroverken, som utvisas af följande

Normalstat för de föreslagna läroverken.

	A n t a l						Hela aflöningsbeloppet
	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Gymnastik-lärare	Musik-lärare	Recknings-lärare	
A) <i>Högre läroverk med både latin- och real-öfverklasser.</i>							
1) med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring.	4,500	2,000	1,000	800	500	500	
Göteborg	1	10	9	1	1	1	35,300
2) med lektorer utan konsistoriel tjänstgöring.							
Örebro	1	10	8	1	1	1	34,300
Malmö	1	10	8	1	1	1	34,300
Karlskrona	1	10	8	1	1	1	34,300
Summa	4	40	33	4	4	4	138,200
B) <i>Högre läroverk med latin-öfverklasser.</i>							
1) med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring.	4,000	2,000	1,000	800	500	500	
Linköping	1	6	8	1	1	1	25,800
Skara	1	6	8	1	1	1	25,800

	A n t a l						Hela afönings- beloppet
	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Gymnastik- lärare	Musik- lärare	Tecknings- lärare	
Strengnäs	1	6	8	1	1	1	25,800
Westerås	1	6	8	1	1	1	25,800
Wexjö	1	6	8	1	1	1	25,800
Kalmar	1	6	8	1	1	1	25,800
Karlstad	1	6	8	1	1	1	25,800
Hernösand	1	6	8	1	1	1	25,800
Wisby	1	6	8	1	1	1	25,800
2) med lektorer utan konsistoriel tjenstgöring o. med 200 lärjungar eller derutöfver.							
Stockholms norra	1	6	7	1	1	1	24,800
Stockholms södra	1	6	7	1	1	1	24,800
Nya Elementarskolan	1	6	7	1	1	1	24,800
Upsala	1	6	7	1	1	1	24,800
Gefle	1	6	7	1	1	1	24,800
Norrköping	1	6	7	1	1	1	24,800
Wenersborg	1	6	7	1	1	1	24,800
Falun	1	6	7	1	1	1	24,800
Jönköping	1	6	7	1	1	1	24,800
Lund	1	6	7	1	1	1	24,800
Kristianstad	1	6	7	1	1	1	24,800
Helsingborg	1	6	7	1	1	1	24,800
3) med lektorer utan konsistoriel tjenstgöring och så länge lär- jungeantalet understiger 200.							
	*	Med aföningsbelopp å					
	3,500	2,000	1,000	800	500	500	
Hudiksvall	1	5	7	1	1	1	22,300
Nyköping	1	5	7	1	1	1	22,300
Halmstad	1	5	7	1	1	1	22,300
Östersund	1	5	7	1	1	1	22,300
Umeå	1	5	7	1	1	1	22,300
Luleå	1	5	7	1	1	1	22,300
Summa	27	156	198	27	27	27	663,600

* Rektorslön 4000 Rdr, när lärjungeantalet stigit till 200 eller derutöfver.

	A n t a l						Hela affönings- beloppet
	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Gymnastik- lärare	Musik- lärare	Tecknings- lärare	
C) <i>Högre läroverk med real- öfverklasser.</i>	* Med afföningsbelopp à						
	3,500	2,000	1,000	800	500	500	
Stockholm	1	4	6	1	1	1	19,300
Westervik	1	4	6	1	1	1	19,300
Sundsvall	1	4	6	1	1	1	19,300
Summa	3	12	18	3	3	3	57,900
D) <i>Lägre läroverk med 5 klasser.</i>	Med afföningsbelopp à						
	3,000	—	1,000	500	450	450	
Jakobs	1	—	5	1	1	1	9,400
Katarina	1	—	5	1	1	1	9,400
Ladugårdslands	1	—	5	1	1	1	9,400
Norrtelge	1	—	5	1	1	1	9,400
Enköping	1	—	5	1	1	1	9,400
Eksjö	1	—	5	1	1	1	9,400
Mariestad	1	—	5	1	1	1	9,400
Borås	1	—	5	1	1	1	9,400
Lidköping	1	—	5	1	1	1	9,400
Eskilstuna	1	—	5	1	1	1	9,400
Arboga	1	—	5	1	1	1	9,400
Ystad	1	—	5	1	1	1	9,400
Karlshamn	1	—	5	1	1	1	9,400
Landskrona	1	—	5	1	1	1	9,400
Uddevalla	1	—	5	1	1	1	9,400
Göteborg	1	—	5	1	1	1	9,400
Kristinehamn	1	—	5	1	1	1	9,400
Piteå	1	—	5	1	1	1	9,400
Summa	18	—	90	18	18	18	169,200
E) <i>Lägre läroverk med 3 klasser.</i>	Med afföningsbelopp à						
	2,500	—	1,000	300	300	300	
Söderhamn	1	—	2	1	1	1	5,400
Söderköping	1	—	2	1	1	1	5,400

* Rektorslön 4000 Rdr, när lärjungeantalet stigit till 200 eller derutöfver.

	A n t a l						Hela affönings- beloppet
	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Gymnasitk- lärare	Musik- lärare	Tecknings- lärare	
Vadstena	1	—	2	1	1	1	5,400
Vimmerby	1	—	2	1	1	1	5,400
Alingsås	1	—	2	1	1	1	5,400
Skövde	1	—	2	1	1	1	5,400
Askersund	1	—	2	1	1	1	5,400
Sala	1	—	2	1	1	1	5,400
Engelholm	1	—	2	1	1	1	5,400
Göteborg	1	—	2	1	1	1	5,400
Warberg	1	—	2	1	1	1	5,400
Oskarshamn	1	—	2	1	1	1	5,400
Åmål	1	—	2	1	1	1	5,400
Filipstad	1	—	2	1	1	1	5,400
Arvika	1	—	2	1	1	1	5,400
Haparanda	1	—	2	1	1	1	5,400
Skellefteå	1	—	2	1	1	1	5,400
Vernamo	1	—	2	1	1	1	5,400
Sölvesborg	1	—	2	1	1	1	5,400
Ronneby	1	—	2	1	1	1	5,400
Trelleborg	1	—	2	1	1	1	5,400
Strömstad	1	—	2	1	1	1	5,400
Marstrand	1	—	2	1	1	1	5,400
Örnsköldsvik	1	—	2	1	1	1	5,400
Summa	24	—	48	24	24	24	129,600
Summa Summarum	76	208	387	76	76	76	1,158,500

För att lemna en öfversigt af förhållandena mellan den nu framlagda staten och den för närvarande gällande har jag trott mig böra meddela följande tabell (se Bil. 1).

Af denna jämförelse synes, att de båda staterna för elementarläroverken såsom normalstater differera med en summa af 3,750 Rdr till fördel för den nu uppgjorda staten. Det framgår vidare, att aflöningen till de egentlige lärarne är i den senare staten 26,000 Rdr mindre

än i den förra, men deremot aflöningen till öfningslärarne 22,250 Rdr större. Vid en jämförelse mellan lärarepersonalen, som enligt nu gällande stat utgöres af 79 rektorer, 176 lektorer, 474 adjunkter och 226 öfningslärare finner man, att den väsentliga åtskillnaden mellan staterna ligger deri, att under det i den föreslagna staten lektorernes antal blifvit, till följd af den fullständigt skilda undervisningen i de öfre klasserna på båda linierna, ökad, adjunkternes deremot blifvit betydligt minskadt på grund dels af den längre gemensamma undervisningen i de lägre klasserna dels ock af lärjungeantalets begränsning. Detta har åstadkommit förut nämnda vinst af 26,000 Rdr, hvilken till största delen blifvit föreslagen att användas till förbättring af öfningslärares löneförmåner, hufvudsakligen vid de lägre läroverken. Men denna vinst å normalstaten verkar äfven, enär den uppkommit genom indragning af adjunktsbeställningar, hvilkas innehafvare ega rätt till löneförhöjning att behållningen å den effektiva staten blifver icke obetydligt större.

För att lätta bedömandet äfven i detta hänseende bifogas här nedan en sammanställning af den effektiva staten *för de nuvarande* elementarläroverken, med den personliga tillökningen i medeltal beständ, och den effektiva staten *för de föreslagna*, med samma beräkning för den här förekommande personliga lönetillökning, allt i runda tal angifvet (se Bil. 2).

Komiterade, som ansett det dem gifna uppdrag omfatta äfven en undersökning och pröfning af den allmänna elementarundervisningen i dess helhet, hafva framlagt ett fullständigt förslag till läroverksstadga och för vissa i denna stadga förekommande bestämmelser anfört särskilda grunder.

Då jag i afseende på åtskilliga af dessa bestämmelser icke kan dela den mening, som hos flertalet af Komiténs ledamöter gjort sig gällande, och bland dessa bestämmelser finnas några, hvilka framför de andra syns mig ega en för elementarundervisningen i dess helhet större och mera genomgripande vikt, så anser jag mig rörande dessa böra uttala min från Komiterades skiljaktiga åsigt.

Den *första* rör undervisningen i modersmålet och bestämmandet af detta läroämnes omfattning. I Komiterades förslag till lärokurser för de särskilda klasserna förekommer i de öfre under hufvudämnet »modersmålet», i likhet med hvad enligt gällande skolstadga är fallet, äfven läsning af norsk och dansk litteratur. En undervisning i dessa

språk, meddelad på samma sätt som i andra främmande språk, har härmed ingalunda varit afsedd, utan endast en sådan, som vid kursiv läsning ur de båda grannländernas litteratur och genom lärarens derunder meddelade upplysningar kunde tjena till en inledande bekantskap med de befryndade tungomålen. Vinsten af denna bekantskap, hur hastig och ytlig den än måste göras, torde likväl icke vara så alldeles obetydlig, då den för lärjungarne gör klart, att norske och danske författares arbeten utan svårighet kunna och derföre ock böra läsas på originalspråken. Men af en långt större betydelse skulle likväl bekantskapen med det för oss och våra stamförvandter gemensamma fornspråket och dess litteratur blifva, äfven om denna bekantskap under skoltiden icke kunde göras grundligare än den förra. Redan såsom sådan skulle den helt visst förmå att hos mången yngling väcka en innerligare kärlek till modersmålet och en ädel sträfvan att efter förmåga bidra till dess frigörande från främmande och obehöriga inflytanden. Sturlesons Heims-Kringla med sin rena och flärdlösa stil, sitt djupt fosterländska och kraftigt sedliga innehåll erbjuder alldeles särskildt åt den nordiske ynglingen ett bildningsmedel, som ej lätt af andra skall kunna öfverträffas. »Vårt fornspråks litteratur», säger en reservant inom Komitén i denna fråga, »är af så högt värde, att vi i det afseendet ej behöfva stå tillbaka för något af de nutida europeiska folken, det grekiska och romerska undantagna. Att i denna litteratur ligger förvarad en rik skatt af odlingskraft, som väl förtjenar att af kommande släkten tillgodogöras, är derföre lika tydligt, som det är naturligt, att, om denna kraft skall kunna blifva tillgodogjord, början bör göras dermed redan i elementarläroverket.» Jag instämmer helt och hållet häruti och tror derföre också, att man bör låta sig angeläget vara att afhjelpa den brist i vår elementarundervisning, som genom det fornnordiska språkets fullkomliga uteslutande från läseordningen vidlåder densamma. En dylik brist har redan blifvit afhulpen i Norge och Danmark, der de senaste skolordningarna föreskrifva fornspråket till och med såsom *särskildt* undervisningsämne i skolorna. Ändamålsenligheten häraf torde af mången bestridas, och fullt visst är det, att en dylik anordning hos oss för det närvarande icke ens är möjlig, då på långt när icke erforderligt antal lärare finnas, som i detta ämne ega nödig skicklighet för att undervisa. Men tillgången på sådane växer numera årligen och lofvar ej blott åt de mognare lärjungarne en god handledning vid deras första bekantskap med förfädrens tungomål, utan äfven åt de yngre en säkrare undervisning i sjelfva modersmålet, än hittills i allmänhet meddelats. Jag anser derföre ändamålsenligast, att jemte läsningen af

danske och norske författare plats äfven beredes för läsning af det fornordiska språkets litteratur, och att detta ämne, i den mån deruti kunnige lärare finnas, göres till föremål för lämplig undervisning under de lärotimmar, som blifva anslagne åt modersmålet i de öfre klasserna. Då vid denna undervisning hemlexor lika litet böra komma i fråga, som vid undervisningen i de norska och danska språken, så kan klagan öfver ett nytt i läsordningen inträdande ämne icke skäligen göras.

Den *andra* bestämmelsen i Komiterades förslag, hvilkens ändamålsenlighet jag icke kan medgifva, är den, genom hvilken de nu hvarje läsdag förekommande gymnastikhalftimmarne skulle inskränkas till fyra i veckan. Genom en sådan åtgärd skulle de under dessa halftimmar anordnade kroppsöfningarna mista sin egentliga betydelse — den dietiska. Efter den dagligen återkommande ansträngningen under lärotimmarne af företrädesvis *ett* organ är det nemligen af vigt, att tillfälle lemnas de öfriga till en kraftigare verksamhet, hvarigenom den störda jemvigten mellan de kroppsliga funktionerna kan återställas. För att vinna detta syftemål är det dock nödvändigt, icke blott att öfningarna under dessa stunder blifva på vetenskapliga grunder väl ordnade, för att hvarje enskild gång på den korta tiden åstadkomma den största möjliga verkan, utan ock att de dagligen förnyas, för att i längden verka dietiskt. Man får icke förblanda fäktöfningar och militärexercis med denna s. k. pedagogiska gymnastik. De förra hafva sina *särskilda* syften och kunna blott ensidigt ersätta den senare, som har ett *allmänt*, nemligen samtliga kroppskrafternas harmoniska utveckling. Jag instämmer för öfrigt i de åsigt, som en reservant inom Komiten i afseende på denna angelägenhet uttryckt.

Den *tredje* bestämmelsen angår rektorsembetet vid de högre läroverken. Komiterade hafva föreslagit, att det samma måtte göras fast, i likhet med rektorsbefattningarna vid de lägre läroverken. Onekligen finnes åtskilligt, som talar till förmån för en sådan åtgärd, och kanske mest den svårighet, hvilken i motsatt fall uppstår med afseende på uppehållandet af de tjänster, hvilkas ordinarie innehafvare erhållit rektorsförordnanden. Men om också denna och andra svårigheter skulle åtfölja tillförordnandet af rektorer på bestämd tid, så äro dessa svårigheter likväl mindre att akta uppå, än de vådor, för hvilka läroverken utsättas, kanske under flere tiotal af år, derigenom att de skötas af mindre dugliga styresmän, vare sig att detta är beroende på bristande förutseende af den myndighet, som tillsatt dem, eller på aftagande förmåga eller nit hos dem sjelfva. Erfarenheten visar otvetydigt, af hvilken betydelse för ett läroverks hela verksamhet dess rektors duglighet

är. Der denna är ringa, der förklaras äfven utmärkte medlärares bemödanden. Äfven vid denna punkt anhåller jag att få åberopa hvad en reservant mot Komiterades förslag härutinnan yttrat: »De göromål, som åligga en rektor vid ett högre elementarläroverk, äro så omfattande och så olikartade, att de taga i anspråk den mognade mannens fulla kraft, om embetet skall kunna skötas till läroverkets sanna gagn och båtnad. Väl kan det stundom vara fallet, att en rektor, som ej är i besittning af full verksamhetsförmåga, bestrider sina åligganden på ett sätt, hvilket ej gifver skäl till klander, åtminstone för den, som icke på närmare håll betraktar förhållandena, men detta gör icke tillfyllest, då det gäller styrandet af ett högre elementarläroverk, hvilket har sin verksamhet koncentrerad i och genom rektors embete och person. Om nu förhållandena äro så ordnade, att rektor icke kan afgå från sin plats, när han antingen sjelf känner sig böra lemna rum för yngre krafter, eller högre myndighet finner detta med afseende på läroanstaltens bästa önskvärdt, utan måste antingen fortfara att utöfva styresmannabefattningen eller ock med bibehållande af embetet åtnjuta tjänstledighet, under det att tjensten bestrides af vikarie, så inses lätt, att sådant måste innebära ett bestämdt hinder för läroverkets utveckling.»

Hvad de öfriga af mig anmälda handlingarna rörande elementarläroverken angår, så täcktes Eders Kongl. Maj:t finna:

att det begärda anslaget för inrättande af två nya lektorstjänster vid elementarläroverket i Jönköping, ehuru dessa tjänster äro under nu varande förhållanden af behof påkallade, likväl icke föranleder till särskildt nådig framställning till Riksdagen, i händelse Eders Kongl. Maj:t skulle finna godt att gilla så väl den plan för undervisningens ordnande, som ock det derpå hvilande förslag till normalstat för elementarläroverken, hvilka jag förut framlagt; dock utbeder jag mig att få erinra derom, att läroverket i Jönköping, som bör räknas bland dem, hvilka kunna anses snarast komma i behof af sjelfständiga reala öfverklasser, främst lärere böra komma i åtanka att erhålla sådana, i den mån erforderliga medel för verkställandet af en sådan utvidgning blifva tillgängliga;

att frågorna om pedagogiens i Engelholm utvidgning till treklassigt elementarläroverk och om förbättrade löner åt öfningslärarne vid läroverket i Piteå redan blifvit genom de under punkterna 22 och 23 gjorda framställningar behandlade; samt

att, vidkommande de gjorda petitionerna om löneförbättring för lärarne vid rikets elementarläroverk, jag i den föreslagna normalstaten i så måtto tillstyrkt en löneförbättring, att åt de öfningslärare, hvilka under punkten 26 finnas angifne och som hittills uppburit en mot deras tjenstgöringsskyldighet alltför knapp aflöning, skulle beredas löneförmåner, som någorlunda motsvarade öfrige lärares. Enär petitionerna i denna icke blott för lärarne sjelfve, utan äfven för undervisningsväsendet makt-påliggande angelägenhet helt kort före Riksdagens sammanträde inkommit, har jag icke tilltrött mig att nu föreslå det lämpligaste sättet att åvägabringa den ifrågasatta löneförbättringen, utan utbeder mig Eders Kongl. Maj:ts tillstånd att inom departementet låta utarbета ett förslag i detta hänseende, hvilket, derest det vinner Eders Kongl. Maj:ts bifall, kunde för näst sammanträdande Riksdag framläggas.

Under återopande af hvad jag sålunda anfört, får jag, i händelse Eders Kongl. Maj:t behagar godkänna de af mig nu framlagda grunder för en i förutnämnda delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk, i underdånighet hemställa, att, då en sådan anordning i åtskilliga hänseenden erfordrar Riksdagens medverkan, Eders Kongl. Maj:t nu täcktes genom nådig proposition föreslå Riksdagen:

att rikets allmänna elementarläroverk skola till antal, art, omfång och belägenhet utgöras af dem, hvilka äro angifna i det förslag till normalstat, som är infördt i ofvan nämnda Statsrådsprotokoll;

att elementarläroverkens lärarepersonal och dess aflöning likaledes fastställas enligt samma normalstat, utan annan förändring i nu stadgade grunder för rektorers och andre lärares rättighet till viss löneförhöjning, än att äfven de rektorer, hvilkas lön föreslagits till 4,500 Rdr, må ega att, efter 10 års tjenstgöring såsom rektorer i denna lönegrad, erhålla 500 Rdr:s tillökning i lönen, samt att de rektorslöner, hvilka finnas i nyss nämnda stat upptagna till 3,500 Rdr, höjas till 4,000 Rdr, då lärjungeantalet vid de läroverk, för hvilka det förra lönebeloppet finnes angifvet, uppgått till 200 eller derutöfver;

att det i nu gällande Riksstat uppförda anslaget till elementarläroverken må af Eders Kongl. Maj:t disponeras för genomförande, så snart och i den mån ske kan, af förut nämnda anordning af elementarläroverken; samt

att, oansedt den föreslagna förändringen af pedagogien i Engelholm till treklassigt elementarläroverk, anslaget till pedagogier och folkskolor, hvilket befunnits för sitt ändamål otillräckligt, må behållas till oförminskadt belopp.

Uppå tillstyrkande af Statsrådets öfrige ledamöter behagade Hans Maj:t Konungen med godkännande af det af föredragande Departementschefen framställda förslaget till grunder för förändrad anordning i ofvan nämnda delar af rikets elementarläroverk, besluta, att nådig proposition i ämnet skulle till Riksdagen aflåtas i öfverensstämmelse med hvad Departementschefen hemställt.

Ex protocollo

Alfred Zimmerman.

Bil. 1.

Jemförelse mellan Normalstaten för de nuvarande Läroverken

L ä r o v e r k.	Antal läroverk.	Afböring till lärare i		Summa.	Hela beloppet.
		Läseämnena.	Öfningsämnena.		
A) <i>Högre, på båda linierna fullständiga</i>	29				
29 rektorer à 4,000 Rdr		116,000			
170 lektorer à 2,000		340,000			
304 adjunkter à 1,000		304,000		760,000	
29 gymnastiklärare à 800			23,200		
29 sånglärare à 500; 29 teckningslärare à 500			29,000	52,200	812,200
B) <i>Högre, på reallinien fullständiga</i>	2				
2 rektorer à 3,500 Rdr		7,000			
6 lektorer à 2,000		12,000			
13 adjunkter à 1,000		13,000		32,000	
2 gymnastiklärare à 600			1,200		
2 sånglärare à 400; 2 teckningslärare à 400			1,600	2,800	34,800
C) <i>Lägre, femklassiga</i>	21				
5 rektorer à 3,500; 16 rektorer à 3,000 Rdr		65,500			
113 adjunkter à 1,000		113,000		178,500	
20 gymnastiklärare à 500; 1 d:o à 300			10,300		
20 sånglärare à 175; 1 d:o à 125			3,625		
20 teckningslärare à 175; 1 d:o à 125			3,625	17,550	196,050
Transport	52	970,500	72,550	1,043,050	1,043,050

och

Normalstaten för de föreslagna Läroverken.

L ä r o v e r k .	Antal läroverk.	Aflöning till lärare i		Summa.	Hela beloppet.
		Läseämnena.	Öfningsämnena.		
A) <i>Högre, med både latin- och real- öfverklasser</i>	4				
4 rektorer à 4,500 Rdr		18,000			
40 lektorer à 2,000		80,000			
33 adjunkter à 1,000		33,000		131,000	
4 gymnastiklärare à 800			3,200		
4 sånglärare à 500; 4 teckningslärare à 500			4,000	7,200	138,200
B) <i>Högre, med latinöfverklasser</i>	27				
21 rektorer à 4,000; 6 d:o à 3,500 (4,000) Rdr		105,000			
156 lektorer à 2,000		312,000			
198 adjunkter à 1,000		198,000		615,000	
27 gymnastiklärare à 800			21,600		
27 sånglärare à 500; 27 teckningslärare à 500			27,000	48,600	663,600
C) <i>Högre, med realöfverklasser</i>	3				
3 rektorer à 3,500 (4,000) Rdr		10,500			
12 lektorer à 2,000		24,000			
18 adjunkter à 1,000		18,000		52,500	
3 gymnastiklärare à 800			2,400		
3 sånglärare à 500; 3 teckningslärare à 500			3,000	5,400	57,900
Transport	34	798,500	61,200	859,700	859,700

L ä r o v e r k.	Antal läro- verk.	Aföning till lärare i		Summa.	Hela beloppet.
		Läseämnen.	Öfnings- ämnen.		
Transport	52	970,500	72,550	1,043,050	1,043,050
D) <i>Lägre, treklassiga</i>	16				
16 rektorer à 2,500 Rdr		40,000			
33 adjunkter à 1,000		33,000		73,000	
16 gymnastiklärare à 300			4,800		
16 sänglärare à 125; 16 tecknings- lärare à 125			4,000	8,800	81,800
E) <i>Lägre, tvåklassiga</i>	11				
11 rektorer à 2,000 Rdr		22,000			
11 adjunkter à 1,000		11,000		33,000	
11 gymnastiklärare à 300; 11 sång- lärare à 100			4,400	4,400	37,400
Summa	79	1,076,500	85,750	1,162,250	1,162,250

L ä r o v e r k.	Antal läro- verk.	Aflöning till lärare i		Summa.	Hela beloppet.
		Läseämnen.	Öfnings- ämnen.		
Transport	34	798,500	61,200	859,700	859,700
D) <i>Lägre, femklassiga</i>	18				
18 rektorer à 3,000 Rdr		54,000			
90 adjunkter à 1,000		90,000		144,000	
18 gymnastiklärare à 500			9,000		
18 sänglärare à 450; 18 tecknings- lärare à 450			16,200	25,200	169,200
E) <i>Lägre, treklassiga</i>	24				
24 rektorer à 2,500 Rdr		60,000			
48 adjunkter à 1,000		48,000		108,000	
72 öfningslärare à 300			21,600	21,600	129,600
Summa	76	1,050,500	108,000	1,158,500	1,158,500

Jemförelse mellan den effektiva Staten för de nuvarande Läroverken

L ä r o v e r k.	Antal läro- verk.	Personligt lönetillägg i medeltal			Lön enligt normalstat.	Summa Summarum.
		för hvarje.	för samt- lige.	Summa.		
A) <i>Högre, på båda linierna fullständiga</i>	29					
Rektorer, lektorer, adjunkter och öfningslärare					812,200	
29 rektorer		145	4,200			
170 lektorer		787	133,800			
304 adjunkter		663	201,500			
29 gymnastiklärare		129	3,500			
29 sånglärare och 29 teckningslärare		249	14,500	357,500		1,169,700
B) <i>Högre, på reala linien fullständiga</i>	2					
Rektorer, lektorer, adjunkter och öfningslärare					34,800	
2 rektorer		145	300			
6 lektorer		787	4,700			
13 adjunkter		663	8,700			
2 gymnastiklärare		129	250			
2 sånglärare och 2 teckningslärare		249	1,000	14,950		49,750
C) <i>Lägre, femklassiga</i>	21					
Rektorer, adjunkter och öfningslärare					196,050	
15 rektorer (enär 6 ej hafva rätt till lönetillökning)		166	2,500			
113 adjunkter		663	75,000	77,500		273,550
Transport	52	—	—	449,950	1,043,050	1,493,000

och den effektiva Staten för de föreslagna efter enahanda beräkning.

L ä r o v e r k	Antal läro- verk.	Personligt lönetillägg i medeltal			Lön enligt normalstat.	Summa Summarum.
		för hvarje.	för samt- lige.	Summa.		
A) <i>Högre, med både latin- och real- öfverklasser</i>	4					
Rektorer, lektorer, adjunkter och öfningslärare					138,200	
4 rektorer	145	600				
40 lektorer	787	31,500				
33 adjunkter	663	21,900				
4 gymnastiklärare	129	500				
4 sånglärare och 4 teckningslärare	249	2,000	56,500			194,700
B) <i>Högre, med latin-öfverklasser</i> ..	27					
Rektorer, lektorer, adjunkter och öfningslärare					663,600	
27 rektorer	145	3,900				
156 lektorer	787	122,800				
198 adjunkter	663	131,300				
27 gymnastiklärare	129	3,500				
27 sånglärare och 27 tecknings- lärare	249	13,400	274,900			938,500
C) <i>Högre, med real-öfverklasser</i> ..	3					
Rektorer, lektorer, adjunkter och öfningslärare					57,900	
3 rektorer	145	400				
12 lektorer	787	9,400				
18 adjunkter	663	11,900				
3 gymnastiklärare	129	400				
3 sånglärare och 3 teckningslärare	249	1,500	23,600			81,500
Transport	34	—	—	355,000	859,700	1,214,700

L ä r o v e r k.	Antal läro- verk.	Personligt lönetillägg i medeltal			Lön enligt normalstat.	Summa Summarum.
		för hvarje.	för samt- lige.	Summa.		
Transport	52	—	—	449,950	1,043,050	1,493,000
D) <i>Lägre, treklassiga</i>	16					
Rektorer, adjunkter och öfnings- lärare					81,800	
16 rektorer		250	4,000			
33 adjunkter		663	22,000	26,000		107,800
E) <i>Lägre, tvåklassiga</i>	11					
Rektorer, adjunkter och öfnings- lärare					37,400	
11 rektorer		450	4,950			
11 adjunkter		663	7,300	12,250		49,6
Summa	79	—	—	488,200	1,162,250	1,650,450

L ä r o v e r k.	Antal läro- verk.	Personligt lönetillägg i medeltal			Lön enligt normalstat.	Summa Summarum.
		för hvarje.	för samt- lige.	Summa.		
Transport	34	—	—	355,000	859,700	1,214,700
D) <i>Lägre, femklassiga</i>	18					
Rektorer, adjunkter och öfnings- lärare					169,200	
18 rektorer		166	3,000			
90 adjunkter		663	59,700	62,700		231,900
E) <i>Lägre, treklassiga</i>	24					
Rektorer, adjunkter och öfnings- lärare					129,600	
24 rektorer		250	6,000			
48 adjunkter		663	31,800	37,800		167,400
Summa	76	—	—	455,500	1,158,500	1,614,000

Utdrag af Protokollet öfver Ecklesiastik-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms Slott
den 30 Januari 1873.

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Adlercreutz*,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Björnstjerna*,
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre *Leijonhufvud*,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre *Alströmer*,
Weidenhielm.

Föredragande Departements-Chefen Statsrådet *Wennerberg* uppläste till justering särskilda, i enlighet med Kongl. Maj:ts uppå Stats-Rådets underdåniga tillstyrkande förut fattade beslut, uppsatta förslag till nådiga propositioner till Riksdagen, nemligen:

1:o angående förändrad anordning i vissa delar af rikets allmänna elementarläroverk.

Och behagade Hans Maj:t Konungen, uppå Stats-Rådets underdåniga tillstyrkande, godkänna berörda förslag, sådana de under litt. A. och B. finnas detta protokoll bilagda, och befallde, att nådiga propositioner i öfverensstämmelse dermed skulle till Riksdagen expedieras.

Ex protocollo
C. A. Th. Ädelgren.